

MILJØOVERVÅKNINGSPROGRAM -STATUS OG TILSTANDSOVERVÅKING AV AUTOMATISK FREDETE ARKEOLOGISKE KULTURMINNER I UTVALGTE KOMMUNER

RAPPORT FRA REGISTRERINGER 2018

Bømlo kommune

MOV-ARK-RAPPORT NR. 7

Forord

På oppdrag fra Riksantikvaren har Sweco Norge AS foretatt kontrollregistreringer av automatisk fredete arkeologiske kulturminner i Bømlo kommune. Registreringene gjennomføres som del av miljøovervåkingsprogrammet Status og tilstandsovervåkning av automatisk fredete kulturminner i utvalgte kommuner. Miljøovervåkingsprogrammet gjelder arkeologiske kulturminner. Rapporten oppsummerer, drøfter og analyserer resultatene fra kontrollregistreringene i Bømlo kommune, utført våren 2018. Denne rapporten er nummer syv i en rekke på ti.

Arbeidet er utført av master i arkeologi Ingrid Rekkavik, og master i arkeologi Ann Katrine Birkeland. Cand. polit. Espen Drange har utarbeidet kartene. I Bømlo kommune deltok Riksantikvaren deltok på deler av registreringene. Vi hadde stor glede av å ha med seniorrådgiver Jannie Schnedler Johansen, som er arkeolog og kontaktperson for Hordaland fylke hos Riksantikvaren.

Vi takker for oppdraget!

Bergen, 20.12.2019

Ingrid Rekkavik/Ann Katrine Birkeland

Sammendrag

Sweco Norge har på oppdrag fra Riksantikvaren kontrollregistrert automatisk fredete arkeologiske kulturminner i Bømlo kommune. Oppdraget innebærer å undersøke og beskrive tilstand og endringer for automatisk fredete arkeologiske kulturminner i et utvalg kommuner.

Vi skal kontrollere et representativt utvalg på minst 50 % av lokalitetene i kommunene. For Bømlo utgjorde utvalget 210 lokaliteter. Registreringene ble utført i tidsrommet 13. til 15. mars, og 22. til 24. mai 2018.

Overvåkingen skjer i regi av programmet «Status og tilstandsovervåking av automatisk fredete kulturminner i utvalgte kommuner». Programmet bygger på det tidligere miljøovervåkningsprogrammet «Fortidens minner i dagens landskap, Status for automatisk fredete kulturminner i utvalgte kommuner» som ble gjennomført på oppdrag fra Riksantikvaren mellom 2000 og 2014.

Kontrollregistreringen i 2018 utgjør et skille sammenlignet med tidligere kontrollregistreringer siden det er lokaliteter og ikke enkeltminner som nå registreres. Nytt utvalg gjør at registreringen representerer et brudd med tidsseriene for Bømlo fra 2003, 2008 og 2013.

Endret fokus fra enkeltminner til lokaliteter har effekter på resultatene fra registreringen. Vi har kunnet vie representativitet og geografisk spredning mer oppmerksomhet. Analysene fanger dermed opp tendenser som gjelder for hele kommunen. Samtidig gir kontrollregistreringer av lokaliteter andre utslag i statistikken. Lokaliteter kan gjerne bestå av flere enkeltminner. Det skal dermed generelt noe større tiltak/endringer til for å bruke kategoriene «tap» og «skade» på store lokaliteter.

Lokaliteter med tidligere registrert skade er blitt registrert som uendret i årets kontrollregistrering, gitt at skaden ikke er forverret siden siste registrering. Videre har vi tilfeller der ett av flere enkeltminner på en lokalitet tidligere er registrert som tapt, mens vi registrerer lokaliteten som skadet. Skadet er også brukt av oss i de tilfellene der en tidligere skade er

ytterligere forverret. Ved sammenlikning av resultatene som presenteres i denne rapporten med tidligere rapporter fra Bømlo kommune, er det derfor viktig å være bevisst på endringen i registreringsmåte.

Denne omgangen med kontrollregistreringer har i tillegg et mål om også å inkludere effekter av vern. Som ledd i dette, er planverket etter plan- og bygningsloven inkludert i undersøkelsene. Plan- og bygningsloven virker gjennom kommunenes planmessige arealdisponering. I planverket skal kommunen som planmyndighet avveie mellom vern og utbygging. Planformål er derfor en viktig faktor for å analysere bakgrunnsbildet for tilstandsendringer.

Av de 210 undersøkte lokalitetene, ble 36 lokaliteter (17 %) registrert som tapt eller skadet. 4 ble i tillegg registrert som ikke gjenfunnet. Videre ble 16 lokaliteter registrert som skjemet. Dette skyldes i de fleste tilfellene at folk hadde etterlatt hageavfall, bygningsmaterialer eller annet avfall på lokaliteten, eller at lokaliteten var blitt svært gjengrodd. Totalt sett ble 58 lokaliteter (28 %) registrert med en eller annen form for tap eller skade.

Trusselbildet i Bømlo er hovedsakelig knyttet til menneskelig aktivitet. Bygg- og anleggsvirksomhet, industri og veibyggning dominerer med en tredjedel av alle tap/skader, fulgt av fritidsaktiviteter med en knapp sjettedel. Med unntak av 7 skader som skyldes naturprosesser, står menneskelig aktivitet for alle tilfeller av tap/skade på automatisk fredete arkeologiske kulturminner i kommunen. Bygg- og anleggsvirksomhet, industri og veibyggning er sterkt overrepresentert blant de mest alvorlige tilfellene av tap/skade i Bømlo.

Kulturminnenes art har stor betydning for trusselbildet i Bømlo kommune. Gravfelt ser ut til å være noe mer utsatt enn andre arter kulturminner, noe som trolig skyldes at gravfelt har blitt registrert som skadet også i tilfeller der bare ett av mange enkeltminner på lokaliteten er skadet. Enkelstående gravminner ser på den annen side ut til å være noe mindre utsatt for tap/skade. Mens bosetning- og aktivitetsområder er klart mest utsatt for tap og skade fra utbygging, er gravminner og gravfelt utsatt for tap eller skade knyttet til jordbruk og fritidsaktiviteter.

Når det gjelder kun tap isolert sett er bosetnings- og aktivitetsområder klart mest utsatt. Dette skyldes trolig beliggenhet i landskapet, snarere enn arten i seg selv. Bosetnings- og aktivitetsområder ligger ofte langs kysten/i dalbunner som har vært spesielt aktuelle for veibygging.

Tap og skader forekommer hyppigst i spredtbygde områder på Bømlo, fulgt av utmarksområder. Noe overraskende er kulturminner i tettbygde områder lavt representert på statistikken over tap/skade. En årsak til dette kan være at tettbygde områder i større grad er regulert, og at tiltak i tettbygde områder oftere innebærer større krav til søknad. Det er

ingen åpenbar sammenheng mellom synlighet og skade. Ikke-synlige kulturminner er omtrent like utsatt for skade som synlige.

I Bømlo kommune er kun 41 av kulturminnene i utvalget innen hensynssone bevaring kulturminne/-miljø eller båndlegging etter lov om kulturminner. Hensynssonene kan synes å fungere ved at det er noe lavere tap/skade for kulturminner innen disse hensynssonene enn tilfellet er for kulturminner som ikke er omfattet av hensynssoner, eller som er omfattet av andre hensynssoner.

Alle bilder i rapporten er tatt av Sweco våren 2018.

Innhold

1	BAKGRUNN	7
2	OMRÅDET	8
3	METODE.....	9
3.1	TILSTANDSVURDERING	9
3.2	AUTOMATISK FREDETE ARKEOLOGISKE KULTURMINNER.....	9
3.3	ASKELOADEN.....	9
3.4	STEDFESTING I FELT	9
3.5	REGISTRERING.....	9
3.6	ÅRSAKER TIL TAP OG SKADE.....	9
3.7	TRUSSELBILDER.....	9
3.8	EFFEKTER AV VERN	10
3.9	REGISTRERINGSKATEGORIER.....	10
3.10	VERNEKATEGORIER - A, B OG C	12
3.11	UTVALG AV KULTURMINNER VED REGISTRERINGEN I 2016	12
3.12	REGISTRERING I FELT.....	20
4	TIDLIGERE REGISTRERINGER I BØMLO KOMMUNE.....	21
5	FUNN OG ANALYSER AV KONTROLLREGISTRERING 2018	22
5.1	TILSTANDEDRING.....	22
5.2	ÅRSAKER TIL TAP/SKADE.....	23
5.3	ALDER PÅ REGISTRERINGENE	24
5.4	SYNLIGHET.....	26
5.5	FORDELING AV ARTER KULTURMINNER	26
5.6	FORHOLDET MELLOM AREAL- KATEGORIER OG TAP/SKADE.....	28
5.7	GEOGRAFISK FORDELING AV TAP/SKADE	21
5.8	FORHOLDET MELLOM PLANSTATUS OG AUTOMATISK FREDETE KULTURMINNER	23
5.9	FORHOLD RUNDT VERNEKATEGORI.....	27
5.10	GJENNOMGANG AV KONTROLLERT TAP/SKADE ETTER DISPENSASJON	32
6	KONKLUSJON	33
6.1	TENDENSER I TRUSSELBILDET	33
6.2	EFFEKTER AV VERN	36
7	OVERSIKT OVER TAP	37
8	OVERSIKT OVER SKADE	39
9	TABELL OVER REGISTRERTE KULTURMINNELOKALITETER	57
10	KILDER.....	64
11	VEDLEGG	65

1 Bakgrunn

Sweco Norge har, på oppdrag fra Riksantikvaren, fått i oppgave å kontrollregistrere et representativt utvalg av automatisk fredete arkeologiske kulturminner. Registreringen er ledd i et nasjonalt miljøovervåkingsprogram med hensikt å fremskaffe data og kunnskap for å følge opp Nasjonalt mål 2.2 på kulturminnefeltet, jf. Stortingsmelding nr. 35 Framtid med fotfeste (2012-2013), der det heter at «Et prioritert utvalg av automatisk fredete og andre arkeologiske kulturminner skal ha et ordinært vedlikeholdsnivå innen 2020.»

Overvåkingen av automatisk fredete arkeologiske kulturminner skal gi Riksantikvaren grunnlag for å rapportere og styre i henhold til de nasjonale målene for kulturminneforvaltningen. Oppdraget innebærer å registrere tilstand og endringer for automatisk fredete arkeologiske kulturminner i et representativt utvalg kommuner. Gjennom analyser skal det blant annet identifiseres:

- Årsaker til tap og skade
- Trusselbilder
- Virkningen av ulike former for vern

Overvåkingen skjer i regi av programmet «Status og tilstandsovervåking av automatisk fredete kulturminner i utvalgte kommuner». Programmet bygger på det tidligere miljøovervåkingsprogrammet «Fortidens minner i dagens landskap, Status for automatisk fredete kulturminner i utvalgte kommuner», som ble gjennomført på oppdrag fra Riksantikvaren mellom 2000 og 2014. Målet med dette tidligere overvåkingsprogrammet var å få oversikt over utvikling av tap og skade blant arkeologiske kulturminner ved feltkontroll i 16 utvalgte kommuner.

Det nye programmet startet opp høsten 2015 og skal pågå fram til våren 2020. Utvalget av kommuner skal sikre kontinuitet med overvåkingsprogrammet som er avsluttet. I inneværende overvåkingsprogram skal tilstandskontrollen foregå i til sammen 9 av de 16 kommunene hvor slike kartlegginger har vært gjort tidligere. I tillegg skal det kontrolleres automatisk fredete arkeologiske kulturminner i én kommune hvor det nylig er gjennomført kontrollregistreringer av Buskerud fylkeskommune. I samråd med Riksantikvaren har Sweco valgt Modum kommune for dette formålet.

Følgende ti kommuner skal kontrollregistreres:

Tabell 1-1 Oversikt over kommuner som skal kontrollregistreres og i hvilket år.

Kommune	År
Tromsø	2015
Trondheim	2015
Kautokeino	2016
Fræna	2016
Sandnes	2017
Skjåk	2017
Bømlo	2018
Sortland	2018
Sarpsborg	2019
Modum	2019

Det nye overvåkingsprogrammet sikrer kontinuitet med det avsluttede overvåkingsprogrammet, men skiller seg fra dette på flere områder. I motsetning til tidligere, da enkeltminner ble registrert, er det nå lokaliteter som skal registreres. Det er dessuten lagt opp til geografisk og kulturminneartsmessig spredning for å sikre representativitet. Videre er det sett på lokalitetens vernekategori. Både lokaliteter det er gitt dispensasjon fra fredning (A-kategori), lokaliteter med særlig vern eller tilrettelegging (B-kategori) og lokaliteter med normalt vern etter Lov om kulturminner (C-kategori) er representert i utvalget.

Alle grunnlagsdata hentes fra Riksantikvarens nasjonale database Askeladden, eller direkte fra Riksantikvaren selv.

Figur 1-1 Klebersteinbrudd på Lykling. Status: uendret. ID: 66742.

2 Området

Bømlo er en utpreget kystkommune som består av hovedøyen Bømmeløy (171 km²), Goddo (16 km²) og Moster (12 km²), samt nærmere tusen mindre øyer og skjær. Kommunen ligger lengst sørvest i Hordaland, et stykke nord for Haugesund, og har vært landfast siden 2001. I utvalget av kommuner for kontrollregistreringene representerer kommunen Vestlandet.

I nasjonalt referansesystem for landskap er kommunen delt mellom landskapsregion 20, Kystbygdene på Vestlandet, og 21, Ytre fjordbygder på Vestlandet. Hovedvekten av arealet er kategorisert som Kystbygdene på Vestlandet og er plassert i underregion Øygarden/Karmøy (Kilden.nibio.no).

Landskapet på Bømlo karakteriseres av sin nærhet til åpent hav, og av svært stor berggrunnsvariasjon, noe som også bidrar til at landskapet og naturen på Bømlo blir variert. I vest preges Bømlo av nakne skjær, karrig, skogbart landskap og bergrygger, men i øst har landskapet flere lune og frodige partier.

Figur 2-1 Kartutsnitt som viser lokaliserings av Bømlo kommune (med havareal)

Bømlo er hovedsakelig lavt og småkupert, men sentralt i kommunen reiser fjellet Siggjo (474 moh) seg høyt over resten av landskapet.

Befolkning i Bømlo var på 11 920 per 1. kvartal 2018, og kommunen har i dag moderat vekst (kilde: SSB 2018). Bosetningen er jevnt fordelt, med i alt litt over halvparten av befolkningen boende i syv tettsteder plassert sentralt eller sør i kommunen.

Jordbruk, skogbruk og fiske er viktige næringer på Bømlo, selv om industrien sysselsetter en langt høyere andel av befolkningen. Jordbruket er basert på husdyrhold, særlig sau og storfe. Bømlo er en av Hordalands viktigste fiskerikommuner, og også fiskeoppdrett er en viktig næring. Bømlo har flere mat- og settefiskanlegg.

Bebyggelsen ekspanderer stadig, og både dyrket mark og utmarksarealer reduseres årlig. Strandsone (100-metersbeltet) er også under press på Bømlo, som har en høy andel dispensasjoner fra forbudet om utbygging. Av kommunens areal er omtrent 28 % strandsone.

Figur 2-2 Steinbrudd på Siggjofjellet, status skjemet. Id: 6716.

3 Metode

3.1 Tilstandsvurdering

Kontrollregistreringene er gjennomført etter Norsk Standard, NS 9450:2012, Automatisk fredete, arkeologiske kulturminner og skipsfunn - Krav til registrering av tilstand.

Målet med etableringen av en standard er å gi kulturminnemyndighetene en standardisert oversikt over omfanget og årsaker til tap og skade.

Tilstands- og årsaks-kategoriene er av overordnet karakter slik at kulturminneforvaltningen kan etterkomme sin rapporteringsplikt til de nasjonale resultatmålene. Registreringskriteriene brukes også til å oppdatere informasjon om tilstand i Askeladden.

Elektronisk registreringsskjema er brukt som verktøy i felten. Foto av registreringsobjektene og stedfesting er integrert i registreringsverktøyet.

3.2 Automatisk fredete arkeologiske kulturminner

Alle kulturminner fra oldtid og middelalder (inntil år 1537), inkludert en sikringssone på minimum 5 meter, er automatisk fredet i henhold til Lov om kulturminner. Fredningen medfører forbud mot alle typer inngrep (kml. §§ 3, 4 og 6). Samiske kulturminner eldre enn 100 år inngår også i begrepet automatisk fredete kulturminner. Det må søkes om dispensasjon fra fredningen før igangsetting av enhver type inngrep i disse lokalitetene (§ 8).

3.3 Askeladden

Askeladden er Riksantikvarens offisielle database over fredete kulturminner og kulturmiljø i Norge. Databasen inneholder informasjon om kulturminner og -miljøer som er fredet etter kulturminneloven, vernet etter plan- og bygningsloven, eller kulturminnefaglig vurdert som verneverdige. Et viktig formål med Askeladden er å ha oppdatert informasjon om tilstand for fredete kulturminner. Data fra Askeladden brukes aktivt i planlegging og i gjennomføring av overvåkingsprogrammet og Riksantikvaren legger

inn resultatene fra registreringene slik at databasen er oppdatert når kontrollregistreringen er avsluttet.

3.4 Stedfesting i felt

Kun kulturminnelokaliteter med registrert geometri er inkludert i utvalget for kontrollregistrering. Kontrollregistreringene er utført med enkel GPS-navigering. Registreringene har ikke hatt som formål å kontrollere lokalitetenes stedfesting og geometri. Der det er avdekket tydelige avvik mellom registrerte koordinater og faktisk beliggenhet, blir avvikene rapportert til Riksantikvaren.

3.5 Registrering

Registreringsskjemaet er utarbeidet slik at registreringskategoriene for tilstand, eventuell årsak til endring og arealbruk velges fra de forhåndsdefinerte kategoriene i Norsk Standard. Skjemaet krever at alle felt er utfyllt, stedfesting er utført og minst ett foto er tatt.

3.6 Årsaker til tap og skade

Gjennom kontrollregistreringene skal vi se på årsaker til tap og skade. Primært gjøres dette ved å registrere lokalitetenes tilstand og årsak til eventuell tilstandsending. I tillegg registreres en del ytterligere informasjon om lokaliteten og landskapet den befinner seg i som analysevariabler. Metodikk er beskrevet mer inngående nedenfor.

3.7 Trusselbilder

Årsaker til tap og skade blir aggregert og analysert, og benyttet til å peke på generelle tendenser:

- Hvilke lokaliteter er mest utsatt for tap og skade?
- Hvilke årsaker til tap og skade er fremtredende?
- Er det er noen fellestrekk ved disse lokalitetene?

3.8 Effekter av vern

Årsaker til tap og skade, samt trusselbilder har vært i fokus ved tidligere kontrollregistreringer. Nytt i dette overvåkingsprogrammet er at vi også skal se på virkning av ulike former for vern. Det er primært vern gjennom virkemidlene i plan- og bygningsloven som er behandlet. I tillegg er skjøtsel og skilting registrert som mulige tiltak som kan styrke vernet.

Når det gjelder plan- og bygningsloven er det hovedsakelig bruk av hensynssoner eller tilsvarende bestemmelsesområder som utgjør virkemidlene for vern. Hensynssonene erstatter bruk av spesialområde bevaring fra eldre planlov (pbl. 1985). I vår registrering har vi ikke skilt mellom bruk av spesialområde bevaring og hensynssone kulturmiljø/-minne.

Hensynssonene som benyttes er enten hensynssone bevaring kulturmiljø/-minne, eller hensynssone båndlegging etter lov om kulturminner. Hensynssonene brukes på kommune- og reguleringsplannivå. Generelt er det mer vanlig å benytte hensynssone bevaring kulturmiljø på kommuneplannivå, og båndleggingsone på reguleringsplannivå. I Bømlo kommune har det lenge vært praksis å bruke hensynssone eller tilsvarende benevnelse i både kommuneplan og reguleringsplaner. Båndlegging etter kml. forekommer av og til i nyere reguleringsplaner.

3.9 Registreringskategorier

3.9.1 Tilstand

Tilstand på lokalitetene er i standarden registrert etter 11 kategorier (jf. kap. 11). I Bømlo kommune har følgende ni kategorier vært relevant:

- Uendret
- Intakt
- Tapt, ulovlig fjernet
- Tapt, dispensasjon
- Skadet
- Skjemmet
- Ikke gjenfunnet
- Tildekket
- Forbedret

Gjennom erfaringer fra de første tre årene av overvåkingsprogrammet har kategoriene «intakt» og «uendret» vært praktisk vanskelig å skille basert på forklaringen i standarden. Intakt forklares i standarden med at «kulturminnet er tilsynelatende urørt». Uendret er forklart som at «kulturminnet har ingen endring i tilstand siden siste registrering». I forståelse med Riksantikvaren er det bestemt at «intakt» benyttes der kulturminne ikke er skadet, og det er første gang tilstand blir kontrollregistrert. Kategorien «uendret» benyttes på lokaliteter der tilstanden er vurdert som tilsynelatende uendret siden forrige kontrollregistrering.

Kategorien «ikke gjenfunnet» har som regel sammenheng med gjengroing. Der vi har vurdert at gjengroing kan representere fare for tap, eller der gjengroing har gjort at det ikke har vært mulig å finne igjen en lokalitet som burde vært synlig, har vi benyttet kategorien «ikke gjenfunnet». Der det er overveiende sannsynlig at lokaliteten ligger uberørt under vegetasjon, er lokalitetene vurdert til «uendret/intakt». Lokalitetens art er derfor delvis avgjørende for om gjengroing er vurdert som skade og kategorien «ikke gjenfunnet» er brukt. Eksempelvis vil en lokalitet med art «bosetning-aktivitetsområde», som per definisjon ikke er synlig, registreres som «uendret/intakt» selv om området er gjengrodd. Årsaken er fordi gjenfinning her er knyttet til stedet fremfor selve kulturminnet.

Lokaliteter som ved siste registrering ble registrert med skade, og som ved kontrollregistreringen hadde samme skade, er registrert som «uendret».

I Bømlo er kategorien «tildekket» brukt om to lokaliteter. En var fullstendig dekket av kvist og hageavfall. Selv om det er grunn til å tro at lokaliteten er intakt, kunne det ikke bekreftes. En lokalitet var delvis dekket av fyll-/jordmasser.

I ett tilfelle ble en lokalitet registrert som «forbedret». Dette er en lokalitet som tidligere har vært registrert som tildekket, men hvor det er gjort et tydelig positivt tiltak knyttet til lokaliteten, nemlig fjerning av kvist og avfall.

3.9.2 Årsak

Årsak til endring i tilstand er i standarden registrert etter 17 kategorier (jf. kap 11). I Bømlo har følgende åtte kategorier vært relevant:

- Bygg- og anlegg, industri og veitbygging
- Byggeaktiviteter
- Fritidsaktiviteter
- Jordbruk
- Naturprosesser
- Sammensatt skadeårsak
- Skogbruk
- Ukjent

I kategorien «Bygg- og anlegg, industri og veitbygging» ligger utbygging av større infrastrukturanlegg. «Byggeaktiviteter» forstås som mindre omfattende byggetiltak som bolig, fritidsbebyggelse eller landbruksbygninger. I tabellene videre i rapporten er «Bygg- og anlegg, industri og veitbygging» forkortet til «Bygg- og anleggsvirksomhet».

3.9.3 Arealkategori

Arealtypologi for lokalitetene er i standarden registrert etter 5 kategorier. I Bømlo kommune har følgende fire arealkategorier vært relevant:

- Fjell/ekstensiv arealutnytting
- Skog/utmark
- Spredtbygd/dyrket mark
- Tettbygd/utbyggingsområder

Arealkategoriene er nærmere detaljert ved 21 arealbrukskategorier, hvorav følgende 16 er benyttet i registreringen av Bømlo:

- Beitemark
- Boligområde
- Brakkland
- Dyrket mark, åker (innmark)
- Fjell, vidde, hei
- Gjengroingsområde
- Grøntområde, offentlig areal
- Marginalområde ved kysten
- Myr
- Næring, industri, masseuttak
- Randvegetasjon
- Skog
- Strandsone, elvebredd (innenfor 100 meter)
- Tildekket
- Tun, hage

- Vei, jernbane

3.9.4 Planlagt arealbruk

I våre analyser er kommunenes planmessige areal-disponering et sentralt datagrunnlag. Planlagt arealbruk sier noe om hvilken bruk som er påregnelig og ønsket for området. Ulike arealformål åpner for ulike aktiviteter og tiltak. I planene ligger det avveininger mellom vern og utbygging. I utgangspunktet kan kulturminner kombineres med hvilket som helst arealformål, men det er likevel slik at noen formål er mindre forenlig med vern enn andre. Arealformål er slik en viktig faktor for å analysere bakgrunnsbilde for endret tilstand, og for å vurdere effekten av vern og mulige trusselbilder.

Vi har derfor supplert kategoriene fra standarden med data om lokalitetenes planstatus. Vi har registrert om det foreligger reguleringsplan for lokalitetene, og hvilket arealformål som er lagt på området. I tillegg har vi registrert om det er benyttet hensyns-soner og spesifikke vernebestemmelser. Registreringene er gjort på bakgrunn av tilgjengelig digitalt planarkiv fra kommunen.

Vi har basert oss på kommuneplan for Bømlo 2013 - 2025. Mellom inneværende og forrige kommuneplan fikk vi ny plan- og bygningslov. Den nye loven introduserte blant annet hensyns-soner som et nytt virkemiddel i arealforvaltningen. På tross av endringer i loven er det likevel slik at inneværende kommuneplan i hovedsak representerer en videreføring av kommuneplanen fra 2006.

I nåværende kommuneplan for Bømlo er 43 områder utpekt med hensynssone bevaring kulturmiljø, og flertallet av disse omfatter nyere tids kulturmiljø. Av lokalitetene i utvalget er kun 8 innenfor hensyns-sone bevaring kulturmiljø i kommuneplanen. Lite utstrakt bruk av hensyns-soner i kommuneplanen tyder på at kommunen ikke har hatt en aktiv tilnærming til vern av kulturminner gjennom planstyring. Samtidig er arealbruk i de sentrale områdene for bosetning og industri styrt i mer detalj gjennom reguleringsplaner. Hensyns-soner er i mye større grad benyttet i reguleringsplaner i Bømlo, men et stort flertall av automatisk fredete kulturminner i kommunen er likevel uten hensyns-sone.

Bømlo kommunestyre vedtok i 2013 oppstart av arbeid med egen delplan for kulturminner etter plan-

og bygningsloven. Kommunen har også mottatt støtte av Riksantikvaren til dette. Arbeidet med kulturminneplanen er i gang, men er per desember 2019 ikke fullført. Hordaland fylkeskommune har en regional kulturplan hvor også kulturminnevern inngår. Denne planen omhandler generelle mål og satsingsområder for kulturminnevernet i fylket, men inneholder ikke en omtale av kulturminner i Bømlo kommune spesielt.

3.10 Vernekategorier - A, B og C

En del av oppdraget bak denne rapporten er å se på følgende kategorier av automatisk fredete arkeologiske kulturminner:

A) Automatisk fredete arkeologiske kulturminner som det er gitt dispensasjon for, enten som enkelt-sak (§ 8 første ledd) eller gjennom plan (§ 8 fjerde ledd). Dispensasjon betyr ikke nødvendigvis at kulturminnet går tapt, det kan også gjelde delvis ødeleggelse/nedbygging eller andre vilkår. I vårt utvalg vil denne kategorien omfatte fortsatt automatisk fredete arkeologiske lokaliteter der:

- Det ikke er endret status i Askeladden etter utgravning/dispensasjon
- Det er gitt dispensasjon for deler av lokaliteten
- Det er gitt dispensasjon, men ikke utført utgravning enda
- Det er gitt dispensasjon for utilbørlig skjemming, men selve lokaliteten er ikke skadet

B) Automatisk fredete arkeologiske kulturminner som er gitt et bevisst vern gjennom regulering til spesialområde bevaring, hensynssone bevaring kulturmiljø/-minne, områdefredninger etter kml. § 19 eller gjennom skilting, skjøtsel og lignende.

C) Automatisk fredete arkeologiske kulturminner som ikke er gitt et særskilt vern ut over den automatiske fredningen.

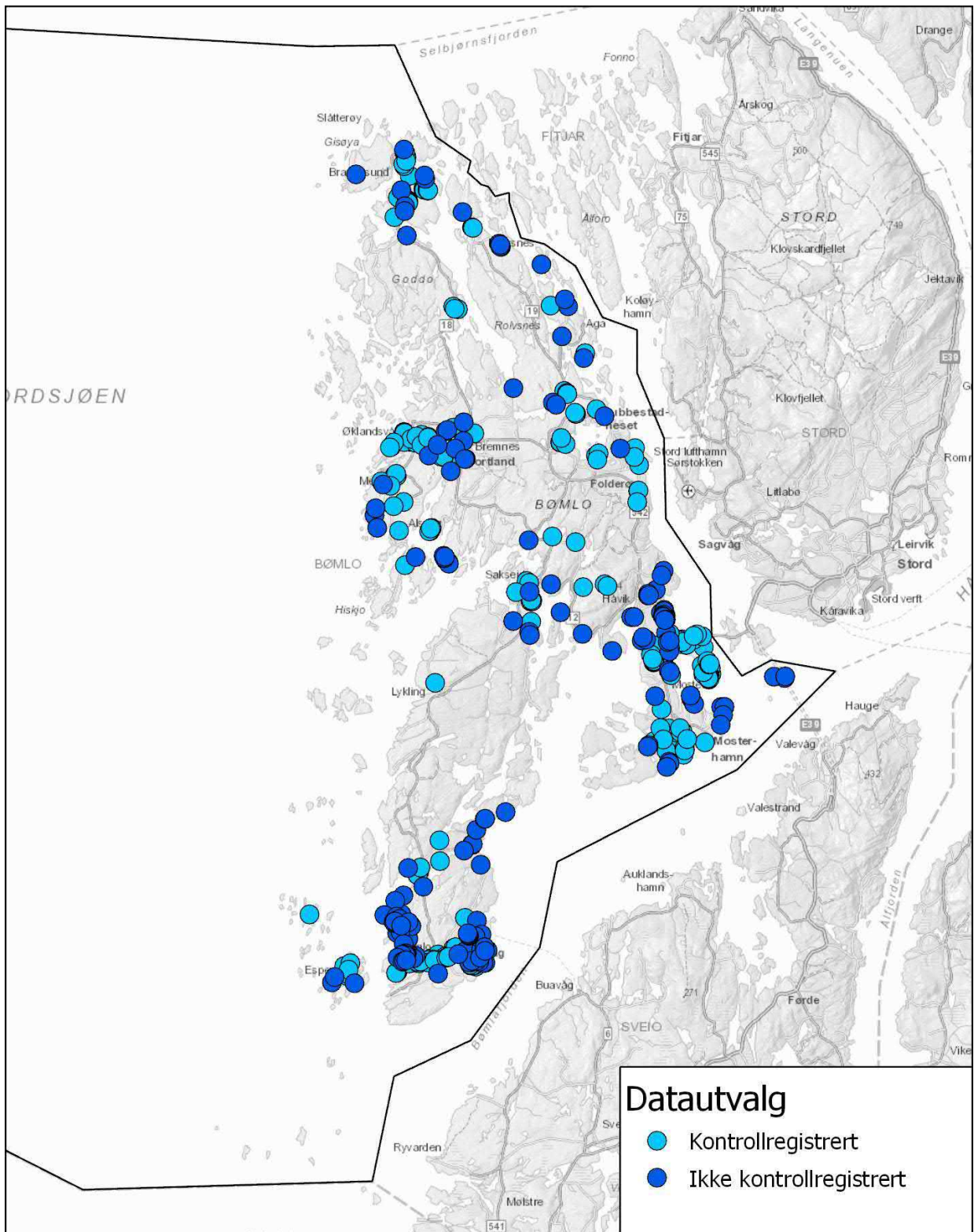
Med unntak av kategori A, er bestemmelse av kategori noe som gjøres som del av kontrollregistreringen i felt. Utvalget av kulturminner i kategori A er basert på innhentet informasjon fra Riksantikvaren om dispensasjonssaker og registrering av planstatus for lokaliteten. Ettersom dispenserte lokaliteter som er fullstendig utgravet/fjernet skal få endret status til ikke fredet i etterkant av en dispensasjon, vil A-kategorier trolig være underrepresentert i vårt utvalg i forhold til det totale antall lokaliteter det er gitt dispensasjon for i kommunen. Kulturminner i A-kategori er likevel tatt med for å følge opp og dokumentere forløpet og historikken til lokaliteter som er gitt dispensasjon. Kategori B registreres ved gjennomgang av planstatus med hensynssoner og bestemmelsesområder, eller registrering i felt av tilrettelegging rundt kulturminnet. De resterende kulturminnene er plassert i kategori C.

Riksantikvaren overtok dispensasjonsmyndigheten fra de arkeologiske forvaltningsmuseene i 2001. Informasjon om dispensasjon fra fredning siden 2001 er derfor innhentet fra Riksantikvaren. Vi har vi også forsøkt å innhente informasjon om eldre dispensasjonsvedtak for Bømlo fra Universitetsmuseet i Bergen. Denne informasjonen har vi ikke fått tilgang til, ettersom museet selv ikke ser ut til å ha denne oversikten. Dette har begrenset vår mulighet til å vurdere endring i tilstand for enkelte lokaliteter.

I Bømlo fordeler lokalitetene seg med 70 % i kategori C, og 21 % i kategori B. 9 % er i kategori A.

3.11 Utvalg av kulturminner ved registreringen i 2018

Vi skal kontrollere et representativt utvalg på minst 50 % av de automatisk fredete arkeologiske kulturminnelokalitetene i kommunen. Det er bare automatisk fredete arkeologiske lokaliteter som er registret med geometri som danner grunnlaget for utvalget. Antallet lokaliteter er basert på beregninger fra Riksantikvaren. For Bømlo utgjorde dette 403 lokaliteter. Utvalget vårt er på 210 lokaliteter.

Figur 3-1 Kartet viser geografisk spredning av det totale antallet (mørkeblå prikker) og de utvalgte automatisk fredete kulturminnene (lyseblå prikker) i Bømlo kommune, basert på informasjon fra Askeladden.

3.11.1 Arter kulturminne

I vårt utvalg av lokaliteter er flest mulig arter kulturminner i kommunen tatt med. Vi har også tilstrebet en jevnest mulig fordeling av de ulike artene kulturminner, men justert for statistisk representativitet for ikke å få store skjevutslag. Særlig én art kulturminner er sterkt overrepresentert i Bømlo kommune, og vi har derfor redusert utvalget av denne arten noe. I utvalget har vi også gjort en geografisk utvelgelse for å oppnå best mulig spredning av kulturminneartene i kommunen.

I Bømlo dominerer arten «bosetning-aktivitetsområde» med $\frac{3}{4}$ av det totale antallet. Derne er «gravminne» og «gravfelt» de hyppigst forekommende artene. Utvalget har fremdeles en overvekt av bosetning-aktivitetsområder, men ved å redusere antallet til noe under 50 % av den totale bestanden, ble det rom for å ta med flere lokaliteter fra de øvrige artene. På grunn av det store antallet ble det vurdert at vi likevel ville få en god dekning av bosetning-aktivitetsområder i kommunen.

Tabell 3-1 Oversikt over antall lokaliteter fordelt på kulturminnearter.

Kulturminnearter	Alle	Utvalg
Bautasteinslokalitet	3	3
Bosetning-aktivitetsområde	303	143
Dyrkingsspor	1	1
Forsvarsanlegg	1	1
Gravfelt	14	9
Gravminne	72	45
Gårdsanlegg	1	1
Jernvinneanlegg	1	1
Kullfremstillingsanlegg	1	1
Ovnslokalitet	1	1
Steinbrudd	5	4
Totalsum	403	210

3.11.2 Geografisk fordeling

Vi har ved utvalget lagt vekt på å dekke alle typer områder i kommunen, med en tilstrebet jevn fordeling mellom kystområder, jordbruksområder, utmarks-/skogsområder samt sentrale/tettstedsnære

deler. Kartet i Figur 3- viser den geografiske fordelingen av kulturminner i kommunen totalt og i vårt utvalg.

3.11.3 Synlige kontra ikke-synlige kulturminner

I tråd med intensjonene i overvåkingsprogrammet har vi også tilstrebet en jevnest mulig fordeling av synlige og ikke-synlige kulturminner. Synlighet er en egen kategori i Askeladden, men representerer synlighet på en annen måte enn det som er tjenlig for vurdering av årsaker til skade. Basert på hvilke arter kulturminner som er representert i kommunen, har vi derfor foretatt en skjønnsmessig kategorisering av synlige og ikke-synlige kulturminner. Erfaring fra tidligere registreringer viser at synlighet er utfordrende å bestemme ved utvelgelsen. Vi har likevel valgt å fastholde variabelen, og registrere synlighet i registreringsskjemaet i felt. Ved registrering av «synlig» / «ikke-synlig», har vi tolket «synlig» som mulig å skille i terrenget uten veldig spesialisert kunnskap. Grunnen til dette er at dersom synlighet skal være en forklaringsfaktor knyttet til tap og skade, er det mest relevant dersom lokaliteten er mulig å «se» for en lekperson. Av utvalget ble omtrent $\frac{1}{3}$ av lokalitetene kategorisert som synlige ved registrering.

3.12 Registrering i felt

Registreringene ble varslet i lokalpresse og utført to omganger, 13. til 15. mars, og 22. til 24. mai 2018. Registreringsperioden i mars ble lagt til en tid på året da det var lav bakkevegetasjon og lite løv på trær. Dette var et gunstig tidspunkt og har resultert i at feilkilder knyttet til grad av gjenfinning er redusert. Det ble brukt til sammen omtrent tolv dagsverk på feltarbeidet.

4 Tidligere registreringer i Bømlo kommune

De første systematiske registreringene av automatisk fredete arkeologiske kulturminner i Bømlo kommune ble gjort av arkeologen Per Fett mellom 1970-73. Fett var førstekonservator ved Bergen Museum, og er kjent for å ha nedlagt store mengder arbeid for å registrere fornminner på Vestlandet mellom 1950 og 1973. Før Fett hadde Haakon Shetelig gjort omfattende undersøkelser på Bømlo. Litt senere gjorde også Sigmund Alsaker et betydelig arbeid for å kartlegge steinalderlokaliteter på Bømlo.

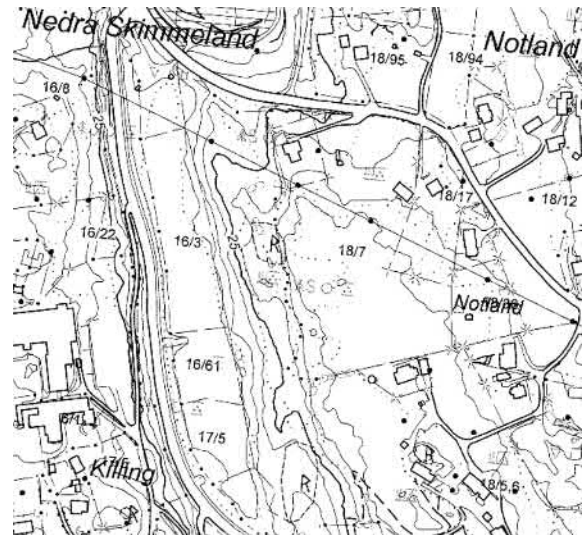
Arbeidet til Fett og Alsaker utgjorde et viktig grunnlag for registreringene for det Økonomiske kartverket (ØK) i 1987-88. Økonomiske kart lages i store målestokker, som regel i målestokk 1:5000. Automatisk fredete arkeologiske kulturminner er i dette kartverket avmerket med rune-r, og stiplet omkrets som viser utbredelsen av lokaliteten. Ved den første ØK-registreringen i 1987-88 ble det registrert 252 enkeltminner, fordelt på 181 lokaliteter. Flertallet av ØK-registreringene er gravminner, men det var også mange steinalderlokaliteter.

I senere tid er det skjedd mange nyregistreringer på Bømlo, særlig i forbindelse med store veitbyggingsprosjekter, som blant andre etableringen av Trekantsambandet 1997-2001. Et stort antall kulturminner på Bømlo har blitt dispensert og frigitt etter arkeologiske undersøkelser i forbindelse med dette og andre prosjekter.

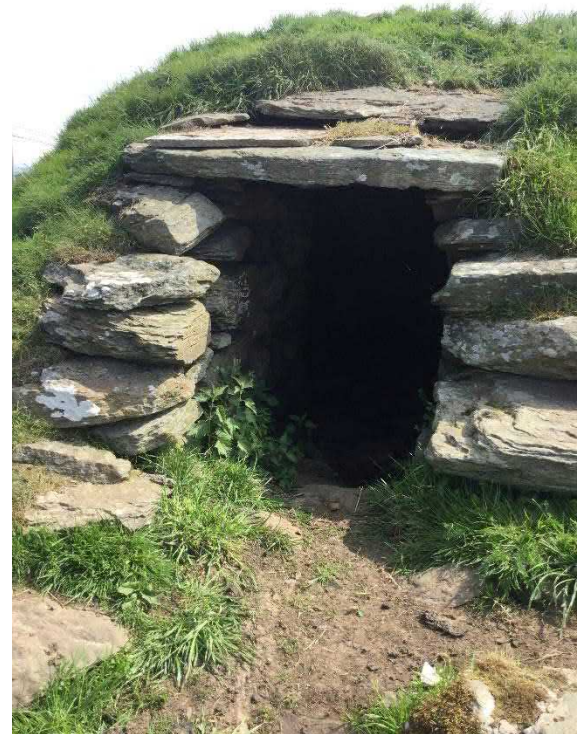
Etter at overvåkingsprogrammet Fortidens minner i dagens landskap ble lagt under Riksantikvaren i 2000, ble arkeologiske kulturminner i Bømlo kontrollregistrert i 2003, 2008 og 2013.

I 2003 ble 252 enkeltminner kontrollregistrert, alle tidligere ØK-registrert. I perioden 1988 til 2013 ble 8 kulturminner registrert som tapt, hvorav 6 av 8 tap skjedde uten dispensasjon eller foregående arkeologiske undersøkelser.

Av utvalget på 210 lokaliteter i 2018, har 98 vært kontrollregistrert tidligere gjennom programmet «Fortidens minner i dagens landskap». Disse 98 lokalitetene representerer dermed kontinuiteten med de foregående runder med kontrollregistreringer og har vært kontrollert hvert femte år siden 2003.

Figur 4-1 ØK-kart med rune-R avmerket. Utsnitt fra Notland på Bømlo.

Figur 4-2 Gravhaug med potetkjeller i. Tilstand: skadet, grunnet beitetrakk. ID: 35707.

5 Funn og analyser av kontrollregistrering 2018

Når vi presenterer funnene fra kontrollregistreringen er analysene delt inn i tematiske underkapitler. Vi legger opp til først å presentere resultatet med hensyn til tilstandsending og årsaker til eventuell tap/skade. Deretter ser vi på sammenhenger med øvrige variabler som arealbruk, synlighet, art, planformål, etc. Hovedkonklusjonene hva gjelder trusselbilder og effekter av verneiltak blir trukket opp i det påfølgende konkluderende kapitlet.

Kontrollregistreringen i 2018 utgjør et skille sammenlignet med tidligere registreringer for Bømlo-kommune. I følge det nye overvåkingsprogrammet er det lokaliteter og ikke enkeltminner som skal kontrollregistreres.

Fordelen med å skifte fokus til lokaliteter er at vi har kunnet vurdere representativitet og geografisk spredning mer oppmerksomhet. Analysene vil dermed kunne fange opp tendenser som gjelder for hele kommunen, ikke bare et begrenset område.

Å endre fokus fra enkeltminner til lokaliteter har hatt noen effekter på resultatene fra registreringen. Kontrollregistreringer av lokaliteter gir andre utslag i statistikken. I lokaliteter med flere enkeltminner, og aktivitet som har ført til eksempelvis nedbygging og tap av ett enkeltminne, har vi valgt å kategorisere tilstanden som «skadet» i og med at lokaliteten som helhet ikke er tapt. Generelt er det noe større tiltak/endringer som skal til for å bruke kategoriene «tap» og «skade» på store lokaliteter, enn på mindre lokaliteter med ett eller få enkeltminner.

Riksantikvaren har vurdert eksisterende tilstandsgrad for lokalitetene basert på registrert tilstand på enkeltminnene ved tidligere kontrollregistreringer. Vi har forholdt oss til disse vurderingene når vi har vurdert eventuell endring i tilstand.

Der lokalitetene tidligere har vært klassifisert som ikke gjenfunnet, har vi vurdert tilstand som uendret dersom ikke lokalitetene er bevisst ryddet eller forbedret.

Dersom en lokalitet med tidligere registrert skade tydelig er forverret, har vi benyttet «skade» som nåværende tilstand.

5.1 Tilstandsending

Å registrere tilstandsending er hovedformålet med kontrollregistreringene og det er også det som danner grunnlag for alle de påfølgende analysene. Av de 210 undersøkte lokalitetene, ble 79 stykker registrert som uendret - altså med samme status som forrige kontrollregistrering. 72 lokaliteter ble registrert som intakt - altså uten skade og ikke kontrollregistrert tidligere. Til sammen 58 lokaliteter, som utgjør ca. 28 % av utvalget, ble registrert med en eller annen form for tap/skade, fordelt som i Tabell 5-1.

En lokalitet er registrert som forbedret. Her dreier det seg om en gravrøys som tidligere var registrert som tildekket med kvist og hageavfall, men som har blitt ryddet siden siste registrering.

Tabell 5-1 Tilstandsending i antall og i prosent.

Tilstandsending	Antall	Prosent
Skadet	30	14 %
Skjemmet	16	8 %
Ikke gjenfunnet	4	2 %
Uendret	79	38 %
Intakt	72	34 %
Forbedret	1	0,5 %
Tapt, ulovlig fjernet	3	1,5 %
Tapt, dispensasjon	3	1,5 %
Tildekket	2	1 %
Totalsum	210	100 %

I de videre analysene ser vi at det totale antallet for de ulike kategoriene for tap og skade ofte er for lavt til å gjøre statistiske analyser, ettersom tilfeldigheter vil kunne gi store utslag. For å gjøre analysegrunnlaget mer pålitelig, har vi valgt å se flere tilstandskategorier i sammenheng. Når vi heretter refererer til den generelle kategorien «tap/skade», menes derfor alle lokaliteter som er enten tapt, skadet, skjemmet, tildekket eller ikke gjenfunnet. Der vi ønsker å trekke spesielt frem enkelte kategorier av tap/skade, er de referert til ved full kategoritittel: «skadet», «skjemmet», «ikke gjenfunnet», «tildekket», «tapt, ulovlig fjernet» eller «tapt, dispensasjon».

Ulempen med å slå sammen så mange kategorier er at endringer med stor forskjell i alvorlighetsgrad teller likt i statistikken. For eksempel vil en lokalitet som er tilstandsregistrert som «skjemmet» tas med i statistikken over tap/skade på lik linje med lokaliteter som er tapt. Der det er tendenser til at enkelte årsakskategorier utmerker seg blant visse former for tap/skade vil dette omtales og drøftes i teksten.

Vi har også i de fleste tilfeller slått sammen kategoriene «intakt» og «uendret» da begge refererer til lokaliteter som er uskadet siden forrige registrering. Siden siktemålet med de fleste analysene er å avdekke sammenhenger knyttet til tap/skade, er også kategorien «forbedret» er i de fleste tilfeller slått sammen med «intakt» og «uendret».

5.2 Årsaker til tap/skade

Om vi ser på årsakene til tap/skade, fordeler de seg som i Tabell 5-2. Bygg- og anleggsvirksomhet, industri og veibygging står for en drøy fjerdedel av all tap/skade, fulgt av fritidsaktiviteter med 18,5 %. Deretter kommer sammensatte skadeårsaker og naturprosesser hver med 12 % av tap/skade, og jordbruk med 10 %. De siste 20,5 % fordeler seg på tre mindre kategorier.

Tabell 5-2 Årsak til tap/skade i antall og i prosent.

Årsak til tap/skade	Antall	Prosent
Bygg- og anleggsvirksomhet	16	28 %
Byggeaktiviteter	3	5 %
Fritidsaktiviteter	10	17 %
Jordbruk	6	10 %
Naturprosesser	7	12 %
Sammensatt skadeårsak	7	12 %
Skogbruk	5	9 %
Ukjent	4	7 %
Totalsum	58	100 %

Bygg- og anleggsvirksomhet, vei og industri er den klart største årsaken til tap/skade i Bømlo kommune, med 16 tilfeller. Dette skyldes i all hovedsak veiutbygging, og i noen tilfeller oppbygging av snuplasser/lagringsplasser for tyngre kjøretøy, pukk og annet.

Fritidsaktiviteter står for 10 tilfeller av tap/skade. I fire av disse tilfellene dreier det seg om gravhauger hvor steinene har blitt forstyrret. Flere av disse lå i nærheten av populære friområder, deriblant en lekeplass ved en skole og en bade plass. I ett tilfelle var lokaliteten også skadet av bålrensing. Ellers dreide det seg om tildekking/skjemming med boss og hageavfall, eller slitasje fra stitråkk.

Når det gjelder naturprosesser som årsak til tap/skade, dreier dette seg om fem tilfeller av gjengroing, ett tilfelle av falne trær og kvist, samt en rotvelt. I hovedsak ser vi altså at tap/skade forårsaket av naturprosesser er mindre alvorlige typer skader, med gjengroing som klart viktigste årsak. Av de syv tilfellene med naturprosesser som årsak, er flertallet på fire registrert som skjemmet, mens to er registrert som ikke gjenfunnet på grunn av gjengroing. Ett tilfelle av skade skyldes rotvelt.

For jordbruk er det beiteskader som står for flest tilfeller av tap/skade. Dette kan trolig ses i sammenheng med at jordbruket i Bømlo i stor grad er basert på husdyrhold. De øvrige tilfellene av tap/skade skyldes pløying, traktorspor og planering/tildekking.

Sammensatt skadeårsak er en kategori der det er registrert flere medvirkende årsaker til tap/skade. I fem av syv tilfeller dreier det seg om skjemming, ofte med friluftaktiviteter og naturprosesser som medvirkende årsak. I ett tilfelle var en boplass innerst i en vik skjemmet av plast og annet søppel som var ført inn med havstrømmene. En lokalitet var skadet på grunn av en nedgravd rørledning, og en annen på grunn av hærverk/vardebygging i en røys. Begge de to skadete lokalitetene var i tillegg skjemmet av andre årsaker enn det som forårsaket skaden.

Når det gjelder skogbruk som årsak til tap/skade, dreier dette seg om to tilfeller av skade som skyldes bruken av store maskiner i skogbruket, og tre tilfeller av skjemming som skyldes småskala skogbruk i tilknytning til boliger.

Når vi ser på årsaker til tap/skade innen de ulike tap/skade kategoriene, blir bildet noe mer nyansert. Alt tap av kulturminner er skjedd i forbindelse med bygg- og anleggsvirksomhet, industri og veibygging eller byggeaktiviteter. Skader er også tydelig dominert av bygg- og anleggsvirksomhet, industri og veibygging, sammen med jordbruk og fritidsaktiviteter. For kategorier knyttet til utbygging og jordbruk er

det få eller ingen tilfeller av mindre alvorlige former for endring.

Når det gjelder mindre alvorlige former for endret tilstand (skjemmet, tildekket og ikke gjenfunnet), er det naturprosesser, sammensatt skadeårsak og fritidsaktiviteter som peker seg ut. For lokaliteter som er endret av naturprosesser og sammensatt skadeårsak er skaden oftest mindre alvorlig.

Når det gjelder det kontrollerte tapet, det vil si tap som skjer etter dispensasjon fra fredning, er dette utelukkende knyttet til bygg- og anleggsvirksomhet, industri og veibygging. Funnet er konsistent med funn i andre kommuner, der det kontrollerte tapet i all vesentlighet er knyttet til prosesser som styres av plan- og bygningsloven. Samtidig er det også mange tilfeller av tap og skade knyttet til denne kategorien som det ikke er dispensert for.

Figur 5-1 Steinalderlokalitet i Langevåg, registrert som ytterligere skadet. ID: 16084.

Tabell 5-3 Årsak til tap/skade ut fra tilstandskategori.

Årsak etter tilstandskategori	Antall	Prosent
Skadet	30	52 %
Bygg- og anleggsvirksomhet	11	37 %
Byggeaktiviteter	2	7 %
Fritidsaktiviteter	5	17 %
Jordbruk	5	17 %
Naturprosesser	1	3 %
Sammensatt skadeårsak	2	7 %
Skogbruk	2	7 %
Ukjent	2	7 %
Skjemmet	16	28 %
Fritidsaktiviteter	4	25 %

Naturprosesser	4	25 %
Sammensatt skadeårsak	5	31 %
Skogbruk	3	19 %
Ikke gjenfunnet	4	7 %
Naturprosesser	2	50 %
Ukjent	2	50 %
Tapt, ulovlig fjernet	3	5 %
Bygg- og anleggsvirksomhet	2	67 %
Byggeaktiviteter	1	33 %
Tapt, dispensasjon	3	5 %
Bygg- og anleggsvirksomhet	3	100 %
Tildekket	2	3 %
Jordbruk	1	50 %
Fritidsaktiviteter	1	50 %
Totalsum	58	100 %

5.3 Alder på registreringene

Ved at man i denne runden med kontrollregistreringer har skiftet fokus fra enkeltminner til lokaliteter, har vi et annet utvalg enn de tidligere kontrollregistreringene. Det betyr at vi ikke har en ensartet gruppe objekter når det gjelder tidspunkt for forrige registrering. Vi har derfor sett på forskjeller i grad av tap/skade etter når lokalitetene sist ble registrert.

Figur 5-2 Steinalderboplass på Hille, sist registrert i 1983. Preget av stitråkk, men uendret. ID: 89427.

Tabell 5-4 Lokalteter etter siste registreringsår og fordeling av tap/skade.

Årstall	Antall	% av utvalget	Antall tap/skade	%-andel tap/skade
1950-79	2	1 %	-	-
1980-89	7	3 %	5	9 %
2000-09	173	82 %	46	79 %
2009-18	28	13 %	7	12 %
Total	210	100 %	58	100 %

For å sammenligne tallene har vi delt registreringene inn i bolker. Vi ser at for lokalitetene som sist ble tilstandsregistrert etter år 2000 er omtrent gjennomsnittlig representert når det gjelder forekomst av tap/skade.

Samtidig er det er en tydelig overrepresentasjon av tap/skade for lokalitetene som sist ble registrert på 80-tallet. Antallet for denne bolken er derimot svært lite, og illustrerer på en god måte hvordan enkelthendelser kan gi store utslag på små tall en statistikk. Alle de fem tilfellene av tap/skade på lokaliteter sist registrert på 1980-tallet skyldes utbygging av Fv 18/Brandasundvegen i 1991.

Normalt skulle man ventet at tap/skadeandelen ble høyere jo eldre sist registrering er, med begrunnelsen at jo lengre det er siden sist registrering, jo mer tid har det vært for tap/skade å oppstå. I dette tilfellet anser vi derimot at at tallmaterialet er for lite til å si noe om tendenser i tap/skade-statistikken, basert på når siste tilstandsregistrering ble utført.

Det er svært få av lokalitetene i Bømlo kommune som sist ble tilstandsregistrert før år 2000. Dette skyldes i stor grad det tidligere overvåkingsprogrammet, og at Hordaland fylkeskommune utførte tilstandsregistreringer på de fleste lokalitetene i 2005. En betydelig andel av kulturminnene er også førstegangsregistrert etter år 2000.

Informasjon om siste registreringsdato er hentet fra Askeladden. Dataene fra Askeladden utgjør en mulig feilkilde, på grunn av at informasjon i databasen ikke er oppdatert. For mange av lokalitetene som var med i overvåkingsprogrammet er dato for siste tilstandsregistrering ikke lagt inn i Askeladden siden 2008, selv om en stor andel også har blitt tilstandsregistrert i 2013. Derfor er andelen kulturminner

som sist ble tilstandsregistrert i tiårsbolken 2009-2018 i realiteten mye høyere.

Vi har også sett på tap/skade relatert til den delen av lokalitetene i utvalget som var inkludert i tidligere runder med kontrollregistreringer. Her ser vi en klar tendens til at andelen tap/skade samt alvorlighetsgraden på tilstandsendingen er større for utvalget som ikke tidligere har vært med i kontrollregistreringsprogrammene. Sammenhengen er relativt tydelig. En forklaring kan være at for lokalitetene som var med i de tidligere rundene med kontrollregistrering, så er all skade skjedd før 2013 allerede registrert. Det betyr at dersom det ikke er oppstått ny tap/skade etter dette, blir lokalitetene klassifisert som uendret. En potensielt medvirkende forklaring kan være at folk opplever at lokalitetene som jevnlig kontrollregistreres blir passet bedre på, og at dette i seg selv er med på å begrense tap/skade.

Enkelte av lokalitetene som vi har registrert som tapt eller skadet har også blitt førstegangsregistrert i forbindelse med tiltakene som senere har ført til at de har blitt skadet. For eksempel har flere lokaliteter blitt funnet ved arkeologiske registreringer i forkant av veiutbygginger. At lokaliteter som ikke er kontrollregistrert tidligere er mer utsatt for tap og skade, bør trolig også forstås i lys av dette.

Tabell 5-5 Tap/skade etter om lokalitetene er tidligere kontrollregistrert.

Tap/skade etter tidligere kontrollregistrering	Antall	Prosent
Ikke kontrollregistrert tidligere	108	510 %
Ikke gjenfunnet	3	3 %
Skadet	15	14 %
Skjemmet	11	10 %
Tildekket	1	1 %
Tapt, dispensasjon	3	3 %
Tapt, ulovlig fjernet	2	2 %
Intakt	73	68 %
Kontrollregistrert tidligere	102	49 %
Ikke gjenfunnet	1	1 %
Skadet	15	15 %
Skjemmet	5	5 %
Tildekket	1	1 %
Tapt, ulovlig fjernet	1	1 %

Uendret/forbedret	79	77 %
Totalsum	210	100 %

5.4 Synlighet

Som ledd i registreringene har vi kategorisert lokalitetene som synlige eller ikke-synlige. Silingen har blitt gjort i felt, hvor vi har valgt å tolke kulturminner som synlig dersom de er mulig å skille i terrenget uten veldig spesialisert kunnskap. Målet har vært å vurdere om grad av synlighet påvirker faren for tap/skade. I og med at tapte, tildekkede og ikke-gjenfunne kulturminner vil fremkomme som ikke-synlige under registrering, har vi testet synlighet relatert til skade og skjemmete lokaliteter.

Tabell 5-6 Skade/skjemming etter synlighet.

Skade/skjemming etter synlighet	Antall	Prosent
Synlig	70	35 %
Skadet	13	19 %
Skjemmet	7	10 %
Uendret/intakt/forbedret	50	71 %
Ikke-synlig	128	65 %
Skadet	17	13 %
Skjemmet	9	7 %
Uendret/intakt	102	80 %
Totalsum	198	100 %

Tabell 5-6 over viser noe overraskende en tendens til at det er mer skade på synlige enn ikke-synlige kulturminner i Bømlo. Dette er motsatt funn av det vi har sett i andre kommuner, hvor en større andel ikke-synlige kulturminner har vært skadet eller skjemmet. I Bømlo er derimot de synlige kulturminnene lett overrepresentert både når det gjelder skade og skjemming.

En årsak kan være at mange synlige kulturminner som gravhauger befinner seg i strandsonen, hvor de er særlig utsatt for skade i forbindelse med fritidsaktiviteter, som lek, forsøpling, bålbrenning eller hærverk. Mange synlige gravhauger har også vært utsatt for høyt beitetrykk, som har ført til flere skader. Flere gravminner er også beliggende i utmark, hvor de har vært utsatt for gjengroing.

Det ser dermed ikke ut til at synlighet reduserer faren for skade på kulturminner i Bømlo.

5.5 Fordeling av arter kulturminner

Blant de registrerte lokalitetene er det en stor overvekt av bosetning-aktivitetsområder og gravminner. De øvrige ni arter utgjør sammenlagt bare 10,5 % av utvalget.

Tabell 5-7 Prosentvis fordeling av kulturminnearter. Se også Tabell 3-1.

Kulturminnearter	Antall	Prosent
Bautasteinslokalitet	3	1,5 %
Bosetning-aktivitetsområde	143	68 %
Dyrkingsspor	1	0,5 %
Forsvarsanlegg	1	0,5 %
Gravfelt	9	4 %
Gravminne	45	21 %
Gårdsanlegg	1	0,5 %
Jernvinneanlegg	4	2 %
Kullfremstillingslokalitet	1	0,5 %
Ovnlokalitet	1	0,5 %
Steinbrudd	4	2 %
Totalsum	210	100 %

Om man ser fordeling kulturminne-art relatert til tap/skade på lokalitetene,

Tabell 5-8, er mønsteret relativt jevnt fordelt, men med en tydelig overrepresentasjon av tap/skade på gravfelt. En årsak til denne tendensen kan være at gravfelt har blitt registrert som skadet også i tilfeller der bare én av mange enkeltminner på lokaliteten er skadet. Dette kan virke sannsynlig i og med at enkeltvis gravminner er utsatt for tap/skade omlag på gjennomsnittet.

Tabell 5-8 Tap/skade fordelt på kulturminne-art.

Tap/skade etter art	Antall	Prosent
Bautasteinslokalitet	-	-
Bosetning-aktivitetsområde	39	67 %
Dyrkingsspor	1	2 %

Forsvarsanlegg	-	-
Gravfelt	5	9 %
Gravminne	11	19 %
Gårdsanlegg	-	-
Jernvinneanlegg	-	-
Kullfremstillingsanlegg	1	2 %
Ovnslokalitet	-	-
Steinbrudd	1	2 %
Totalsum	58	100 %

I

Tabell 5-9 er årsaker til tap/skade vist for de tre største kulturminne-artene. Grunnen til at kun tre arter tas med er at det kun er for disse artene at tallene er såpass store at det gir mening i å analysere dem statistisk.

Når det kommer til skadeårsakene ser vi at for bosetnings- og aktivitetsområdene står bygg- og anleggsvirksomhet og byggeaktiviteter i en særstilling. Nærmere halvparten av tap/skade på denne arten skyldes utbygging i en eller annen form. Samtidig er det vel verdt å merke seg at utbygging ikke er en årsak til tap/skade på noen gravfelt eller gravminner. For gravfelt og gravminner er det heller jordbruk og fritidsaktiviteter som utgjør de viktigste truslene.

Bosetnings- og aktivitetsområder er også utsatt for tap/skade i forbindelse med sammensatt skadeårsak og fritidsaktiviteter. I de fleste tilfeller av tap/skade med sammensatt skadeårsak er friluftsliv og naturprosesser i form av gjengroing blant de medvirkende årsakene.

Det at trusselbildet for ulike arter av kulturminner er så ulikt, skyldes trolig beliggenhet i landskapet snarere enn arten i seg selv. Bosetnings- og aktivitetsområder ligger ofte langs kysten/i dalbunner som har vært spesielt aktuelle for veibygging. En mulig forklaring kan også være at bosetnings- og aktivitetsområder befinner seg i områder hvor det er større press på boligutbygging. Bømlo har over flere tiår hatt en betydelig befolkningsvekst, i tillegg til en rekke store og små veitbyggingprosjekter.

Når det gjelder gravfelt og gravminner befinner disse artene seg som nevnt oftere i strandsonen, hvor de er utsatt for fritidsaktiviteter som lek, for-

søpling og bålbrenning. Gravfelt og gravminner ligger også oftere i områder med jordbruksaktiviteter som beitet mark.

Et stort flertall av dispensasjoner til inngrep i kulturminner som er med i dette utvalget, er gitt for inngrep i bosetning-aktivitetsområder. Dette kan dels skyldes at det er i områdene hvor bosetning-aktivitetsområdene ligger, at det er størst press på utbygging. Dels kan det skyldes at siden dette er den hyppigst forekommende arten, så er det lettere å få innvilget dispensasjon for tiltak her. Problemstillingen rundt dispensasjon er nærmere presentert og drøftet i avsnitt 5.9 og 5.10.

Tabell 5-9 Tap/skadeårsak for de tre største artene.

Skadeårsak etter art	Antall	Prosent
Bosetning-aktivitetsområde	38	70 %
Bygg- og anleggsvirksomhet	15	39,5 %
Byggeaktiviteter	3	8 %
Fritidsaktiviteter	4	10,5 %
Naturprosesser	3	8 %
Sammensatt skadeårsak	7	18,5 %
Skogbruk	5	13 %
Ukjent	1	2,5 %
Gravfelt	5	9 %
Fritidsaktiviteter	2	20 %
Jordbruk	2	20 %
Ukjent	1	40 %
Gravminne	11	20 %
Fritidsaktiviteter	3	27 %
Jordbruk	3	27 %
Naturprosesser	3	27 %
Ukjent	2	18 %
Totalsum	54	100 %

Figur 5-3 Steinalderboplass på Vordland. Tapt grunnet oppføring av vei, oppstillingsplass og garasje. ID: 45768.

5.6 Forholdet mellom arealkategorier og tap/skade

5.6.1 Arealkategori

Av de 210 kontrollregistrerte lokalitetene befinner over halvparten seg i områder som er klassifisert som spredtbygd/dyrket mark. En av tre ligger i skog/utmark, og 8 % innen tettbygde områder. Kun 2 % ligger i områder med fjell/ekstensiv arealutnytting.

Tabell 5-10 Lokaliteter fordelt på arealkategori.

Fordeling på arealkategori	Antall	Prosent
Fjell/ekstensiv arealutnytting	4	2 %
Skog/utmark	73	35 %
Spredtbygd/dyrket mark	116	55 %
Tettbygd/utbyggingsområder	17	8 %
Totalsum	210	100 %

Hvis vi ser på fordelingen av tap/skade etter arealkategori i totale tall foregår mest tap/skade i områder med spredt bebyggelse eller dyrket mark, fulgt av områder med skog og utmark. Under en tidel av tap/skade skjer i tettbygde områder.

Ser vi tap/skade relativt til den totale fordelingen av lokaliteter blir bildet noe annerledes. Det er en klar underrepresentasjon av tap/skade i skog og utmark, og en tilsvarende overrepresentasjon i bebygde strøk og jordbruksområder.

Tabell 5-11 Tap/skade fordelt på arealkategori.

Tap/skade etter arealkategori	Antall	Prosent
Fjell/ekstensiv arealutnytting	2	3,5 %
Skog/utmark	14	24 %
Spredtbygd/dyrket mark	37	64 %
Tettbygd/utbyggingsområder	5	8,5 %
Totalsum	58	100 %

Bildet blir enda tydeligere når vi nyanserer tilstandsending ytterligere. Her ser vi at kulturminner i

arealkategorien spredtbygd/dyrket mark er mer utsatt for de mer alvorlige formene for tilstandsendringer, altså skadet og tapt. Hele 23 % av kulturminner i arealkategorien spredtbygd/dyrket mark er utsatt for skade eller tap, mot under 10 % for lokaliteter i skog/utmark. Alt av tap er videre skjedd i spredtbygd/dyrket mark.

Vi ser dermed en tydelig tendens til at både andelen tap/skade samt alvorlighetsgrad er større for lokaliteter i spredtbygde områder og dyrket mark enn i skog og utmark.

Tabell 5-12 Arealkategori fordelt på tilstand.

Arealkategori etter tilstand	Antall	Prosent
Fjell/ekstensiv arealutnytting	4	2 %
Skadet	1	25 %
Skjemmet	1	25 %
Intakt/uendret	2	50 %
Skog/utmark	73	35 %
Ikke gjenfunnet	4	5 %
Skadet	7	10 %
Skjemmet	3	4 %
Intakt/uendret	59	81 %
Spredtbygd/dyrket mark	116	55 %
Skadet	21	18 %
Skjemmet	9	8 %
Tapt, dispensasjon	3	3 %
Tapt, ulovlig fjernet	3	3 %
Uendret/intakt/forbedret	79	68 %
Tettbygd/utbyggingsområder	17	8 %
Skadet	1	6 %
Skjemmet	3	18 %
Tildekket	1	6 %
Intakt/uendret	12	71 %
Totalsum	210	100 %

Figur 5-4 Gravfelt ved Øvre Nese. Skadet av bålbrekking og flytting av steiner. ID: 35706.

5.6.2 Arealbruk

Det er en sterk sammenheng mellom arealbruk og arealkategori. Arealbruk er en noe mer finmasket inndeling, som viser den faktiske bruken av arealene og deres beskaffenhet.

Kulturminnelokalitetene på Bømlo fordeler seg over områder med variert arealbruk. Områder for jordbruk (beitemark, dyrket mark og brakklend) inneholder omtrent 24 % av lokalitetene. Områder i strandsonen/marginalområder ved kysten omfatter 20 prosent, mens kulturminner i myr og skog samlet utgjør 23 %. Hele 18 % av kulturminner befinner seg også i boligområder eller tun/hage.

Tabell 5-13 Kulturminnelokaliteter fordelt på områder etter arealbruk.

Arealbruk	Antall	Prosent
Beitemark	37	17,5 %
Boligområde	19	9 %
Brakklend	4	2 %
Dyrket mark, åker	9	4 %
Fjell, vidde, hei	4	2 %
Gjengroingsområde	6	3 %
Grøntområde, offentlig areal	4	2 %
Hytteområde	2	1 %
Marginalområde ved kysten	27	13 %
Myr	15	7 %
Næring, industri, masseuttak	3	1,5 %
Randvegetasjon	1	0,5 %
Skog	33	15,5 %
Strandsone, elvebredd	15	7 %
Tun, hage	19	9 %

Vei, jernbane	12	6 %
Totalsum	210	100 %

Tap/skade skjer med en tydelig overrepresentasjon i områder med dyrket mark. Her er det nesten dobbelt så mange tap/skader som en normalfordeling skulle tilsi. Beitemark har derimot en mindre, men tydelig underrepresentasjon av tap/skade.

En underrepresentasjon av tap/skade er det også i områder med arealbruk myr, skog, strandsone og marginalområder ved kysten. Derimot har boligområder, tun/hage og grøntområder/offentlig areal en svak overrepresentasjon. Tendensen er ikke markant, men det er likevel interessant å merke seg at områder hvor folk bor og oppholder seg er overrepresentert i statistikken over tap/skade, mens områder som i mindre grad er preget av ferdsel og menneskelig aktivitet er underrepresenterte. Fritidsaktiviteter og utbygging er de største årsakene til tap/skade i boligområder, tun/hage og grøntområder.

Dette kan også være med på å forklare overrepresentasjonen i tap/skade hos kulturminner i områder preget av fjell, vidde eller hei. To av skadene skyldes stitrakk og vardebygging på toppen av fjellet Siggjo, som er et svært populært turmål i kommunen.

Lite overraskende er det at arealbruk vei/jernbane har sterkest overrepresentasjon av tap/skade. Hele 9 av 12 lokaliteter innenfor slike areal er utsatt for tap eller skade. Av disse er fem tapt, og fire skadet. Det finnes ikke jernbane på Bømlo, og derfor skyldes alle tilfellene vei. De fleste tap/skader skyldes utbygging av ny vei, men også utbedring av eksisterende vei og etablering av snu-/parkeringsplass har ført til skade.

Tabell 5-14 Tap/skade fordelt på arealbruk.

Tap/skade etter arealbruk	Antall	Prosent
Beitemark	7	12 %
Boligområde	6	10 %
Brakklend	-	-
Dyrket mark, åker	4	7 %
Fjell, vidde, hei	3	5 %
Gjengroingsområde	-	-
Grøntområde, offentlig areal	2	3,5 %
Hytteområde	-	-
Marginalområde ved kysten	6	10 %

Myr	3	5 %
Næring, industri, masseuttak	1	2 %
Randvegetasjon	-	-
Skog	8	14 %
Strandsone, elvebredd	3	5 %
Tun, hage	6	10 %
Vei, jernbane	9	15,5 %
Totalsum	58	100 %

Årsakene til tap/skade henger tett sammen med arealbruken. På dyrket mark og beitemark er det

ikke uventet jordbruk som er den dominerende årsaken til tap/skade.

I skog er naturprosesser og gjengroing en viktig årsak. Når det gjelder områder preget av tun/hage er utbygging (bygg- og anleggsvirksomhet og byggeaktiviteter) en viktig årsak til skade. I områder preget av vei/jernbane er bygg- og anleggsvirksomhet klart viktigste årsak.

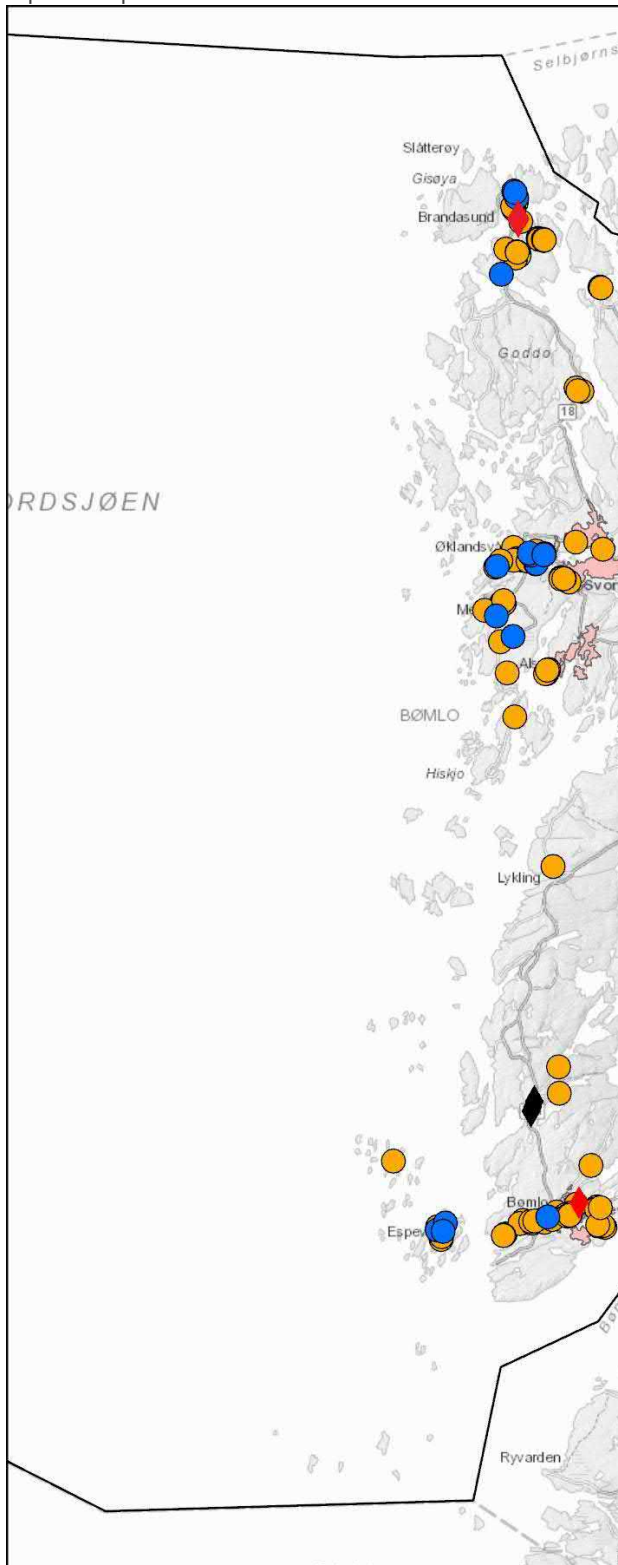
Det er likevel verd å understreke at bygg- og anleggsvirksomhet er årsak til noen tilfeller av tap/skade også i områder preget av tun/hage, skog, myr og beitemark. Også dette skyldes i hovedsak utbygging eller utbedring av vei.

Figur 5-5 Bosetting-aktivitetsområde på Eikeland, skadet på grunn av vei. ID:100592.

5.7 Geografisk fordeling av tap/skade

Bømlo er en langstrakt øykommune med en spredt-bygd bosetning. Når vi legger inn tilfeller av tap/skade på kartet i

Figur 5-, ser vi fordelingen av tap/skade i de ulike områdene i Bømlo.

Tilfellene av tap/skade er spredt utover kommunen, og det fremtrer ikke noe tydelig mønster. Den eneste tydelige sammenhengen er at tap og skader oftest ligger tett ved bebyggelse og infrastruktur, særlig veier.

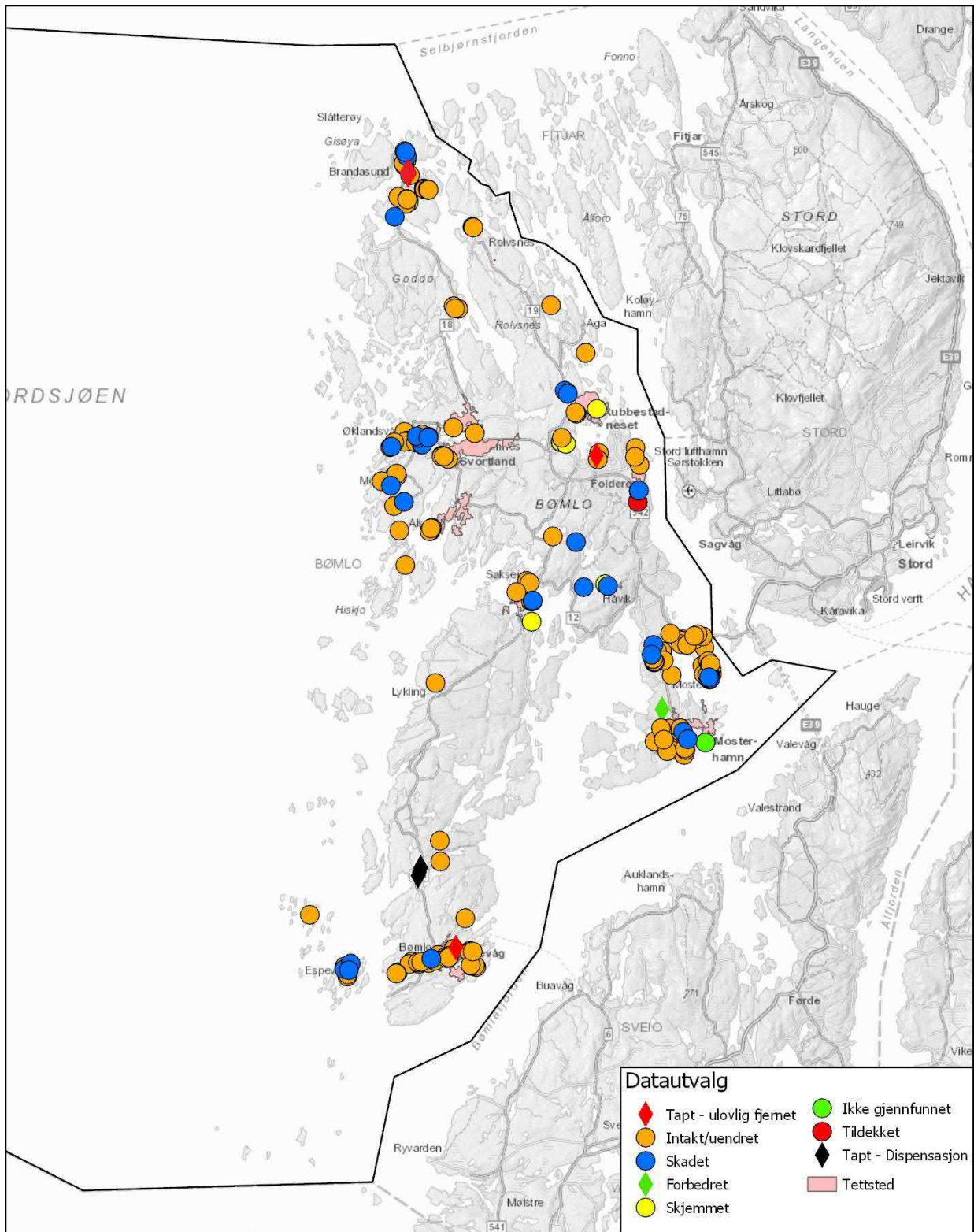
Skader på lokaliteter der det er gitt dispensasjon, kategori A-lokaliteter, er behandlet i avsnitt 5.9 nedenfor.

Figur 5-6 Bosetning-aktivitetsområde på Sætre, registrert som tildekket på grunn av nylig tilførte masser. ID:140623

Figur 5-7 Gravfelt på Meling, registrert som uendret. ID: 25800.

Figur 5-8 Kart som viser fordeling av tap/skade for registrerte kulturminner i Bømlo.

5.8 Forholdet mellom planstatus og automatisk fredete kulturminner

Knappe en tredjedel av lokalitetene i Bømlo befinner seg i områder med en reguleringsplan. Utenfor disse områdene er det kommuneplanen som styrer arealbruk. Bømlo kommune har ikke benyttet kommunedelplannivået for arealplaner. En tredjedel av lokalitetene befinner seg i områder der arealbruken er detaljert gjennom reguleringsplaner, jf. Tabell 5-15. Det er her ikke gjort et skille mellom detalj- og områdereguleringsplaner.

Tabell 5-15 Lokalteter etter planstatus.

Planstatus	Antall	Antall
Regulert	66	31 %
Ikke regulert	144	69 %
Totalsum	210	100 %

Om vi ser på lokaliteter med tap/skade befinner ca. en tredjedel av disse seg innen områder som er regulert. Det er altså tilnærmet normalfordeling av tap/skade mellom områdene som er regulert og områdene som er uten reguleringsplan. For områdene uten reguleringsplan skjer flertallet av tap/skader i områder med landbruk, natur og friluftslivsformål i kommuneplanen, LNF-områder.

Tabell 5-16 Tap/skade etter planstatus.

Tap/skade etter planstatus	Antall	Prosent
Regulert	18	31 %
Uregulert	40	69 %
Totalsum	58	100 %

Kontrollert tap/skade etter dispensasjon fra fredningen ser ut til å skje hyppigere i regulerte områder i Bømlo. Dette er konkludert ut fra begrenset tilgjengelig informasjon om dispensasjoner i Bømlo kommune. Dette utdypes i avsnitt 5.9 nedenfor.

Dersom vi ser vekk fra de skader som skjer kontrollert, viser det seg at det er en liten overrepresentasjon av ukontrollert tap/skade hos lokaliteter som befinner seg i områder som ikke er regulert.

5.8.1 Kommuneplan

Kommuneplanen for Bømlo gjelder for 2013 – 2025, og kontrollregistreringen foregikk altså midt i planens virkeperiode. Foregående plan ble vedtatt i 2006. For størstedelen av arealene representerer kommuneplanen fra 2013 en videreføring av foregående plans arealformål, jf. metodisk diskusjon i avsnitt 3.9.4.

Omtrent halvparten (51 %) av de kontrollregistrerte lokalitetene ligger i områder satt av til landbruk, natur og friluftsliv (LNF) i kommuneplanens arealdel. For flertallet av regulerte områder benytter kommunen formuleringen «Reguleringsplan skal framleis gjelda» (28 %), uten nærmere spesifisering i kommuneplanen. Av øvrige arealformål er det boligbebyggelse/spredt boligbebyggelse og fritidsbebyggelse med henholdsvis ca. 12 og 7 % av lokalitetene som utpeker seg. Øvrige lokaliteter sprer seg tynt utover ulike arealformål.

Tabell 5-17 Lokalteter og tap/skade etter arealformål i kommuneplanens arealdel.

Tap/skade etter arealformål i KPA	Prosent total	Prosent tap/skade
Boligbebyggelse	9 %	9 %
Spredt boligbebyggelse	3 %	9 %
Friområde	1 %	-
Fritidsbebyggelse	4 %	2 %
Fremtidig fritidsbebyggelse	3 %	-
LNFR	51 %	53 %
Offentlig eller privat tjenesteyting	1 %	2 %
«Reguleringsplan skal framleis gjelda»	28 %	26 %
Totalsum	100 %	100 %

Hoveddelen av tap/skade skjer i LNFR-områdene. Tap/skade-omfanget er også noe høyere enn det totale antallet lokaliteter innen arealkategorien skulle tilsi. Innen arealformålet spredt boligbebyggelse er tap/skade langt tydeligere overrepresentert. Mens bare 3 % av lokalitetene befinner seg i områder satt av til spredt boligbebyggelse i kommuneplanen, forekommer 9 % av tap/skader her.

Regulerte områder hvor det i kommuneplanen står «Reguleringsplan skal framleis gjelda» er noe underrepresentert når det gjelder tap/skade. Arealformålet for disse lokalitetene er nærmere spesifisert i reguleringsplan, og omtales videre i neste avsnitt, 5.8.2.

At hoveddelen av tap/skade skjer i LNF-områdene er ikke uventet. LNF-områdene er den klart største arealkategorien på kommuneplankartet. Arealformålet åpner for tiltak som er forenelige med formålene landbruk, natur og friluftsliv. Av tiltak som kan skade kulturminner, gjelder dette først og fremst landbruksdrift med tilhørende bygging av driftsbygninger og gårds-/skogsveier. Skogområder vil i all hovedsak også ligge i kommuneplanen som LNF-områder. Rotvelt og gjengroing er tap/skade-årsaker som opptrer i LNF-områdene.

Litt uventet er det at bygg- og anleggsvirksomhet er den største tap-/skadekategorien også i LNF-områdene. Dette tyder på utvikling i strid med kommuneplanen, enten via dispensasjon fra kommuneplanen, eller direkte ved byggesak.

I Bømlo er en betydelig andel av kulturminnene beliggende i områder avsatt til boligbebyggelse. I særdeleshet har de som befinner seg i områder for spredt boligbebyggelse en uforholdsmessig stor andel tap/skade. Bygg- og anleggsvirksomhet og byggeaktiviteter er årsak til alle tap/skader innenfor dette arealformålet. Dette skyldes i hovedsak tiltak knyttet til vei.

I Bømlo er boligbebyggelsen uvanlig spredtbygd. Mange boliger ligger også i tilknytning til jordbruket. I områder med arealformål boligbebyggelse i kommuneplanen er tap/skade helst knyttet til jordbruk og private aktiviteter på tomten rundt boligen, som vedhogst og hagebruk. Dette er i prinsippet tiltak som er i tråd med arealdisponeringen i kommuneplanen.

Figur 5-4 Gravrøys med plyndringsgrop på Hiskjo. Tilstand uendret. ID: 25792.

Tabell 5-18 Årsaker til tap/skade etter arealformål i kommuneplanens arealdel.

Årsaker til tap/skade etter arealformål i KPA	Antall	Prosent
Boligbebyggelse	5	9 %
Bygg- og anleggsvirksomhet	4	80 %
Byggeaktiviteter	1	20 %
Spredt boligbebyggelse	5	9 %
Fritidsaktiviteter	1	20 %
Jordbruk	2	40 %
Skogbruk	2	40 %
Fritidsbebyggelse	1	2 %
Naturprosesser	1	100 %
LNF	31	53 %
Bygg- og anleggsvirksomhet	10	32 %
Fritidsaktiviteter	4	13 %
Jordbruk	4	13 %
Naturprosesser	5	16 %
Sammensatt skadeårsak	3	10 %
Skogbruk	3	10 %
Ukjent	2	6 %
Off./privat tjenesteyting	1	2 %
Bygg- og anleggsvirksomhet	1	100 %
«Reguleringsplan skal framleis gjelda»	15	26 %
Bygg- og anleggsvirksomhet	1	7 %
Byggeaktiviteter	2	13 %
Fritidsaktivitet	5	33 %
Naturprosesser	1	7 %
Sammensatt skadeårsak	4	27 %
Ukjent	2	13 %
Totalsum	58	100 %

5.8.2 Reguleringsplaner

For 66 lokaliteter er arealbruken styrt gjennom reguleringsplan. Av disse befinner 48 (73 %) seg innen formål som ikke retter seg mot utbygging. Dette gjelder blant annet for areal satt av til bevaring, friluftsområde, jordbruk eller skogbruk. Hele 32 av lokalitetene befinner seg innenfor områder som er avsatt til kulturelt bevaringsområde, spesialområde kulturminne, eller tilsvarende formål. Omtrent halvparten av regulerte lokaliteter befinner seg dermed innenfor formål som spesifiserer bevaring av hensyn til kulturminne.

Resterende lokaliteter ligger i arealformål som i prinsippet åpner for utbygging, hvorav vei-/trafikkareal og bolig utgjør hovedmengden.

For noen lokaliteter kan det være slik at de strekker seg over flere reguleringsformål. I slike tilfeller er bare ett av registreringsformålene lagt inn. Vi har da brukt det formålet som dekker mest av lokaliteten, eller som er det styrende formålet. Eksempelvis vil en lokalitet som ligger halvparten i boligområde og halvparten i grønnstruktur, være registrert som bolig, fordi det er boligformålet som er førende.

Tabell 5-19 Fordeling av lokaliteter og tap/skade etter reguleringsformål.

Tap/skade etter reguleringsformål	Prosent total	Prosent tap/skade
Annet veiareal	14 %	22 %
Bolig	5 %	11 %
Friluftformål	6 %	6 %
Friområde	3 %	-
Hytte	3 %	-
Industri	2 %	-
Jordbruk	6 %	6 %
Jordbruk/skogbruk	6 %	11 %
LNF	3 %	-
Offentlige bygg	3 %	-
Spesialområde vern /bevaringsområde	48 %	39 %
Vei/bolig	2 %	6 %
Totalsum	100 %	100 %

Når vi ser på fordeling av tap/skade etter reguleringsformål, fordeler det seg relativt jevnt. Det er en begrenset mengde tap/skade i regulerte områder, bare 18 stykker totalt, noe som gjør det vanskelig å peke på noen tydelige tendenser i materialet. Tallene peker likevel på en overrepresentasjon av tap/skade innen de arealformål som retter seg mot utbygging, så som vei og boligformål. Det er også en overrepresentasjon av tap/skade i områder satt av til jord- og skogbruk. Slik sett samsvarer funnene med det som kan forventes ut fra planlagt arealbruk.

Tallene for tap/skade som det er gitt dispensasjon for etter kulturminneloven er små, og dermed av begrenset verdi for videre analyse. Bare 5 av 18 tilfeller av tap/skade som er registrert i regulerte områder er det gitt dispensasjon for.

All tap/skade i områder satt av til vei/trafikkareal og boligformål er det gitt dispensasjon for, med unntak av ett tilfelle. For denne lokaliteten (ID 96224) med arealformål vei/bolig skyldes dette trolig feil kartfesting i reguleringsplanen. For 13 av 18 tilfeller av tap/skade i regulerte områder er det ikke gitt dispensasjon fra fredningen, selv om arealdisponeringen tilsynelatende har skjedd i medhold av reguleringsplan.

Tabell 5-20 Kategori A-lokaliteter tapt/skadet etter dispensasjon fordelt på reguleringsformål.

Tap/skade på kategori A-lokaliteter etter reguleringsformål	Antall	Prosent
Annet veiareal	3	60 %
Bolig	2	40 %
Totalsum	5	100 %

5.8.3 Hensynssoner

Arkeologiske kulturminnelokaliteter innen hensynssone bevaring/båndlegging kulturmiljø/-minne (H570/H730) er registrert som vernekategori B: automatisk fredete arkeologiske kulturminner som er gitt et bevisst vern gjennom regulering til spesialområde bevaring, hensynssone D bevaring

kulturmiljø/-minne, områdefredninger etter kml § 19 eller gjennom skilting og skjøtsel og lignende.

Bruk av hensynssoner er et nytt element som er kommet inn med plan- og bygningsloven fra 2008. Lokalt i Bømlo er hensynssoner mye benyttet i kommuneplanen fra 2013. Hensynssonene kan angi sikrings-, støy- og faresoner; sone med særlige krav til infrastruktur; sone med særlige hensyn til landbruk, reindrift, friluftsliv, grønnstruktur, landskap eller bevaring av naturmiljø eller kulturmiljø; sone for båndlegging etter plan- og bygningsloven eller andre lover; sone med krav om felles planlegging for flere eiendommer; sone for hvor gjeldende reguleringsplan fortsatt skal gjelde.

I nåværende kommuneplan for Bømlo er 43 områder utpekt med hensynssone bevaring kulturmiljø. Flertallet av disse omfatter verneverdige sjøbruksmiljø fra nyere tid, og det er også satt av 10 områder med verdifulle kulturlandskap. Tre områder er avsatt med hensynssone bevaring grunnlagt hensynet til automatisk fredete kulturminner. Av lokalitetene i utvalget er syv beliggende innenfor hensynssone bevaring kulturmiljø i kommuneplanen.

For kontrollregistreringene er det i utgangspunktet bare hensynssoner knyttet til vern av automatisk fredete kulturminner som er relevant for vurdering av effekter av vern. Ut fra en antakelse om at hensynssone uansett kan bidra til vern av kulturminnelokaliteter, har vi valgt også å se på andre hensynssoner. For de registrerte lokalitetene er det hensynssoner for naturmiljø, friluftsområder og drikkevannskilder, soner for bevaring og soner for båndlegging som er relevant.

Hensynssoner kan være gitt i både kommuneplan og i reguleringsplaner. Totalt ligger 63 av lokalitetene innen en hensynssone, hvorav 38 er gitt i reguleringsplan og 25 i kommuneplanen.

I kommuneplanen er det satt hensynssone Bevaring kulturmiljø (H570) på syv av lokalitetene i utvalget. Fire av disse er innenfor hensynssone designert som verdifullt kulturlandskap. To av lokalitetene er innenfor hensynssone for gravrøys, mens én er omfattet av hensynssone rundt et verneverdig sjøbruksmiljø. Hensynssone for båndlegging etter kulturminneloven (H730) er ikke benyttet i kommuneplanen.

En rekke eldre reguleringsplaner er fortsatt gjeldende i Bømlo. Her er ingen hensynssoner markert, men derimot er andre navn på bestemmelsesområder som skal sikre vern av kulturminner hyppig brukt. I reguleringsplaner i Bømlo er kulturminner gjerne markert som spesialområde bevaring/fornminne og kulturelt bevaringsområde, som skal sikre vern av selve kulturminnet og en buffersone rundt. To lokaliteter er i tillegg omfattet av båndleggingszone etter kulturminneloven (H730). Til sammen er 38 av lokalitetene i utvalget omfattet av hensynssoner i reguleringsplaner, hvorav 34 gjelder kulturminner.

Selv om kun et fåtall av lokalitetene i utvalget er beskyttet av hensynssone i kommuneplanen, tyder dette på at Bømlo over tid har hatt en bevisst holdning til bevaring av automatisk fredete kulturminner gjennom krav til reguleringsplaner.

Tabell 5-21 Lokaliteter etter om de ligger innen hensynssone og i så fall hva formålet for hensynssonen er.

Hensynssone	Antall	Prosent
Annen hensynssone	1	0 %
Kulturminne	41	20 %
Naturmiljø	2	1 %
Friluftsliv	1	0 %
Drikkevannskilde	6	3 %
Båndleggingszone etter pbl.	12	6 %
Ingen hensynssone	147	70 %
Totalsum	210	100 %

Ulike hensynssoner omfatter totalt 30 % av lokalitetene. Kulturminneformålet dominerer, og totalt 20 % av lokalitetene er gitt et ekstra vern ved at de ligger innen en hensynssone med dette formålet.

Tabell 5-22 Tap/skade etter om de ligger innen hensynssone og i så fall hva formålet for hensynssonen er.

Tap/skade etter hensynssone	Antall	Prosent
Kulturminne	10	17 %
Båndleggingszone etter pbl.	2	3 %
Drikkevannskilde	3	5 %
Ingen hensynssone	43	74 %
Totalsum	58	100 %

Hensynssonene med formål kulturminne synes å ha en viss effekt knyttet til å styrke vernet av lokalitetene. Mens 20 % av lokalitetene ligger innen en slik hensynssone, skjer bare 17 % av tap/skade her. Tallene for de andre hensynssonene er små og grunnlaget for å analysere er spinkelt, men interessant nok har også de en tilsynelatende verneeffekt for kulturminner.

Funnene viser altså en underrepresentasjon av tap/skade innen hensynssoner rettet mot sikring av kulturminner. Likevel kunne man kanskje forventet en enda sterkere sammenheng, tatt i betraktning at disse hensynssonene et forsøk på å aktivt styrke vernet av kulturminnene.

I utgangspunktet ville en kanskje ha sett den relativt svake sammenhengen i lys av at de fleste hensynssoner for kulturminner i Bømlo finnes i reguleringsplaner. Regulering av områder er ofte knyttet til ønske om utbygging og inngripende tiltak, som kan føre til skade på nærliggende kulturminner. Mange av kulturminnene med hensynssone ligger i kort avstand til områder regulert til for eksempel bolig eller vei. Samtidig har vi ikke sett noen negativ sammenheng mellom regulerte områder og tap/skade i Bømlo kommune (jf. avsnitt 5.8).

Selv om tendensen er noe svakere enn forventet, virker hensynssone for kulturminner å ha hatt en positiv effekt på kulturminner i Bømlo.

5.9 Forhold rundt vernekategori

Det skiller mellom tre vernekategorier i analysen. Disse er nærmere beskrevet tidligere i rapporten (kapittel Feil! Fant ikke referanse-kilden.).

Informasjon om dispensasjon fra fredning siden 2001 er innhentet fra Riksantikvaren. Før 2001 lå dispensasjonsmyndigheten hos de arkeologiske forvaltningsmuseene, og vi har derfor forsøkt å innhente informasjon om eldre dispensasjonsvedtak for Bømlo fra Universitetsmuseet i Bergen. En stund etter vår henvendelse fikk vi tilbakemelding om at universitetsmuseet ikke hadde klart å lokalisere en oversikt over denne informasjonen i sine arkiver, men vi fikk tilsendt alle relevante dokumenter de hadde funnet. Dette har begrenset vår mulighet til å

vurdere når endring i tilstand har skjedd for enkelte lokaliteter, og hvilke endringer som har vært dispensert eller ikke. Mangelen på tilgjengelig informasjon om dispensasjonsvedtak representerer en sannsynlig men uviss feilkilde i statistikken over vernekategorier, særlig kategori A-lokaliteter.

Lokalitetene som befinner seg i hensynssone eller bestemmelsesområde for kulturminne/-miljø, er i registreringene gitt status som kategori B-lokaliteter; automatisk fredete arkeologiske kulturminner som er gitt et bevisst vern. Det samme gjelder lokaliteter der tilrettelegging, skilting eller skjøtsel er med på å styrke vernet.

Om vi ser på utvalget under ett, havner kun 21 % av lokalitetene i kategori B. Av de øvrige lokalitetene havner hovedmengden, 71 %, i kategori C, lokaliteter uten noe spesielt vern utover fredningen. Kun 8 % havner i kategori A, lokaliteter der det er gitt dispensasjon fra deler eller hele fredningen.

I Bømlo havner rundt en femtedel av lokalitetene i kategori B. Dette skyldes som nevnt at hensynssoner i kommuneplanen i liten grad omfatter automatisk fredete kulturminner. Kun én lokalitet er plassert i kategori B grunnet tilrettelegging/skjøtsel.

A-kategorien - automatisk fredete arkeologiske kulturminner som det er gitt dispensasjon for - er noe mindre enn de andre, og ikke representativ hva gjelder geografisk spredning. Lokalitetene som er med i utvalget, er valgt av Riksantikvaren fordi det ønskes særlig oppfølging av disse.

Tabell 5-23 Lokaliteter fordelt på vernekategori.

Vernekategori	Antall	Prosent
A	17	8 %
B	45	21 %
C	148	71 %
Totalsum	210	100 %

5.9.1 Vernekategori og planstatus

Tabell 5-24 viser hvordan lokalitetene i de ulike vernekategoriene fordeler seg mellom områder styrt av reguleringsplan og områder styrt bare av kommuneplanen.

Tabell 5-24 Lokaliteter etter vernekategori fordelt på planstatus.

Vernekategori og planstatus	Antall	Prosent
A	17	8 %
Reguleringsplan	8	47 %
Kun kommuneplan	9	53 %
B	45	21 %
Reguleringsplan	38	84 %
Kun kommuneplan	7	16 %
C	148	71 %
Reguleringsplan	20	14 %
Kun kommuneplan	128	86 %
Totalsum	210	100 %

Vi ser at det er en tydelig tendens til at grad av regulering henger sammen med vernekategori. Mens bare 31 % av det totale antallet registrerte kulturminner er regulert, viser det seg at 47 % av kategori A-lokalitetene, og hele 84 % av B-lokalitetene er omfattet av reguleringsplan. For kategori C-lokalitetene er andelen regulerte på 14 %.

I kommuneplanen ligger omtrent halvparten av kategori A-lokalitetene i LNF-områder. For kategori B-lokalitetene er andelen i LNF vesentlig lavere, men dette skyldes i stor grad at flertallet av lokaliteter er regulert, og at eldre reguleringsplaner fortsatt er gjeldende i kommuneplanen. For kategori C-lokalitetene er 61 % i LNF-område.

For en betydelig andel av lokalitetene, særlig innen kategori A og B, er kommuneplanen ikke relevant ettersom eldre reguleringsplaner fortsatt er gjeldende.

Tabell 5-25 Lokaliteter etter vernekategori fordelt på arealformål i kommuneplanens arealdel.

Vernekategori og arealformål i KPA	Antall	Prosent
A	17	8 %
Boligbebyggelse	1	6 %
Spredt boligbebyggelse	2	12 %
Fritidsbebyggelse	1	6 %
LNF	8	47 %
«Reg.plan skal framleis gjelda»	5	29 %
B	45	21 %
Boligbebyggelse	2	4 %
Fritidsbebyggelse	2	4 %
LNF	7	16 %
«Reg.plan skal framleis gjelda»	34	76 %
C	148	71 %
Boligbebyggelse	19	13 %
Spredt boligbebyggelse	4	3 %
Fritidsbebyggelse	6	4 %
Fremtidig fritidsbebyggelse	6	4 %
Friområde	1	1 %
Offentlige bygg	2	1 %
LNF	91	61 %
«Reg.plan skal framleis gjelda»	19	13 %
Totalsum	210	100 %

Går vi videre inn i vurdering av vernekategori opp mot arealformål i reguleringsplaner begynner tallene å bli lave. Det er likevel noen interessante tendenser i registreringene. Blant annet ser vi at flertallet av A-lokalitetene ligger i områder satt av til formål knyttet til vei, og i mindre grad til boliger og jordbruk. For B-lokalitetene er hovedtyngden av lokalitetene regulert til bevaring.

Kun 20 av C-lokalitetene ligger i regulerte områder. Disse lokalitetene sprer seg utover på en rekke ulike arealformål, noe som gjør det vanskelig å trekke klare slutninger. Den ene halvparten faller inn under bebygde områder (bolig, annet veiareal), mens den andre halvparten faller inn under ubebygde areal som jordbruk, skogbruk eller friluftsområde.

Tabell 5-26 Fordeling av lokaliteter etter vernekategori og arealformål i reguleringsplan.

Arealformål etter vernekategori.	Antall	Prosent
A	8	12 %
Annet veiareal	5	63 %
Boliger	2	25 %
Jordbruk/skogbruk	1	13 %
B	38	58 %
Hensynssone/verneområde	32	84 %
Bolig	1	3 %
Friluftsområde	2	5 %
Industri	1	3 %
LNF	2	5 %
C	20	30 %
Annet veiareal	4	20 %
Friareal	1	5 %
Friluftsområde	2	10 %
Hytter	2	10 %
Jordbruk	4	20 %
Jordbruk/skogbruk	3	15 %
Offentlige bygninger	2	10 %
Annet bebyggt areal	2	10 %
Totalsum	66	100 %

5.9.2 Vernekategori og tap/skade

Når vi ser på tap/skade fordelt på de tre vernekategoriene, ser vi at blant annet at kategori A-lokalitetene ikke uventet har en høy andel av tap/skade. 9 av de dispenserte lokalitetene har en form for tap/skade, men fortsatt er det 8 lokaliteter som enten har tilstand intakt eller uendret. I ett av disse tilfellene har tiltaket blitt gjennomført uten å forårsake skade på det dispenserte kulturminnet. For de øvrige er tiltaket som dispensasjonsvedtakene åpnet for ikke gjennomført ved registreringene i 2018. Dette kan ha skjedd fordi planprosess og byggemelding har dratt ut i tid, eller fordi planene ikke lenger er aktuelle.

Alle de fire tilfellene av skade på A-lokaliteter er skjedd i forbindelse med veiutbygging Austvik-Brandasund. Dispensasjonsvedtaket fra 1989 er uklart

mht. hvilke lokaliteter som er dispensert for, og i hvilken grad. Tre av lokalitetene ble gravd ut i forkant av utbygging, mens én lokalitet (ID 94324) er alvorlig skadet til tross for at det i vedtaket ble krevd at den ikke skulle bli berørt av veibyggingen. De fire lokalitetene har ikke blitt tilstandsregistrert i forbindelse med overvåkingsprogrammet Fortidens minner i dagens landskap, og lå fortsatt inne i Askeladden med aktiv vernestatus under vår feltregistrering.

I og med at kategori A brukes om lokaliteter der det er dispensert fra vernebestemmelsene, er det som forventet stor andel tap/skade blant dem. Tilfellene av tap og skade skyldes alle bygg- og anleggsvirksomhet. De to tilfellene av skjemming og tildekking skyldtes derimot fritidsaktiviteter, faktorer som ikke hadde noe å gjøre med den konkrete årsaken for dispensasjon.

Tabell 5-27 Sammenheng mellom vernekategori og tilstand.

Tilstand etter vernekategori	Antall	Prosent
A	17	8 %
Skadet	4	24 %
Skjemmet	1	6 %
Tapt, dispensasjon	3	18 %
Tildekket	1	6 %
Uendret/intakt	8	47 %
B	45	21 %
Ikke gjenfunnet	1	2 %
Skadet	6	13 %
Skjemmet	4	9 %
Uendret/intakt	34	76 %
C	148	71 %
Ikke gjenfunnet	3	2 %
Skadet	20	14 %
Skjemmet	11	7 %
Tapt, ulovlig fjernet	3	2 %
Tildekket	1	1 %
Uendret/intakt/forbedret	110	74 %
Totalsum	210	100 %

Av lokalitetene registrert som kategori-B, er 76 % uendret/intakt/forbedret, mot 74 % for kategori-C lokalitetene. Dette tyder på at vernetiltakene har hatt begrenset effekt. Samtidig er det positivt at det ikke er skjedd noen tap av B-lokaliteter, og under gjennomsnittlig antall skader. Effekten er diskutert i avsnitt 5.8.3 ovenfor i tilknytning til bruk av hensynssoner.

5.9.3 Vernekategori og art

På Bømlo er det gitt klart flest dispensasjoner for tiltak i bosetning-aktivitetsområder. Selv om bosetning-aktivitetsområder er den største kulturminnearten i utvalget, er antall dispensasjoner for denne arten vesentlig høyere enn en normalfordeling skulle tilsi, jf. Feil! Fant ikke referanseikilden..

Dette skyldes trolig flere forhold. En årsak kan være at særlig mange bosetning-aktivitetsområder er registrert ved dagens aktivitetsområder, der det oftere igangsettes tiltak som krever §9-undersøkelser. Bosetnings- og aktivitetsområder befinner seg gjerne i områder hvor det er større press på vei- og boligutbygging, jf. diskusjon i avsnitt 5.5. En annen mulighet er at siden bosetning-aktivitetsområder er hyppig forekommende på Bømlo, kan det være lettere å få dispensasjon fra fredningen for denne arten.

Lokalitetene i vernekategori B er relativt få og jevnt fordelt, noe som gjør det vanskelig å peke på noen tydelige tendenser i materialet for disse lokalitetene. Bosetning-aktivitetsområder er noe overrepresentert i denne kategorien, mens gravfelt og gravminner er noe underrepresentert. Også dette kan ha sammenheng med beliggenheten i landskapet for de ulike artene kulturminner, og at gravfelt og gravminner i mindre grad enn bosetnings- og aktivitetsområder er regulert.

Kategori C-lokaliteter er noenlunde jevnt fordelt ut fra arter i utvalget, utover en viss overrepresentasjon av gravminner som ikke har noe vern utover fredning.

Figur 5-5 Kategori A-lokalitet, steinalderboplass med ID 128029 på Mækjebakken. Status uendret.

Tabell 5-28 Oversikt over kulturminnearter fordelt på vernekategori.

Art etter vernekategori	Antall	Prosent
A	17	8 %
Bosetning-aktivitetsområde	16	94 %
Steinbrudd	1	6 %
B	45	21 %
Bautasteinslokalitet	1	2 %
Bosetning-aktivitetsområde	34	76 %
Forsvarsanlegg	1	2 %
Gravfelt	1	2 %
Gravminne	7	16 %
Steinbrudd	1	2 %
C	148	71 %
Bautasteinslokalitet	2	1 %
Bosetning-aktivitetsområde	93	63 %
Dyrkingsspor	1	1 %
Gravfelt	8	5 %
Gravminne	38	26 %
Gårdsanlegg	1	1 %
Jernvinneanlegg	1	1 %
Kullfremstillingsanlegg	1	1 %
Ovnslokalitet	1	1 %
Steinbrudd	2	1 %
Totalsum	210	100 %

5.9.4 Vernekategori og arealkategori

Lokalitetene i kategori A fordeler seg på arealgruppene med en klar overvekt på bebygde områder og jordbruksareal. 89 % av A-lokalitetene befinner seg i denne arealgruppen. At prosentvis flere kategori A-lokaliteter befinner seg i bebygde områder kan forklares med at det for en stor grad er planlagt utbygging som fører til at det blir gitt dispensasjon til tiltak.

Lokalitetene innen kategori B ligger noe nærmere fordelingen for hele utvalget, men med noe overrepresentasjon av lokaliteter i tettbygde områder. Også C-kategori er nokså jevnt fordelt, men her er skog og utmark noe overrepresentert, og tettbygde områder tilsvarende underrepresentert.

Tabell 5-29 Lokaliteter etter vernekategori fordelt på arealkategori.

Areal- etter vernekategori	Antall	Prosent
A	18	9 %
Skog/utmark	2	11 %
Spredtbygd/dyrket mark	13	72 %
Tettbygd/utbyggingsområder	3	17 %
B	45	21 %
Fjell/ekstensiv arealutnytting	2	4 %
Skog/utmark	15	33 %
Spredtbygd/dyrket mark	19	42 %
Tettbygd/utbyggingsområder	9	20 %
C	147	70 %
Fjell/ekstensiv arealutnytting	2	1 %
Skog/utmark	56	38 %
Spredtbygd/dyrket mark	84	57 %
Tettbygd/utbyggingsområder	5	3 %
Totalsum	210	100 %

Figur 5-6 Bosetning-aktivitetsområde i Foldrøyhamn. Status intakt, ettersom veien er eldre enn fredningen. Lokaliteten fikk dispensasjon for utbedring av eksisterende vei i 2003, men ser ikke ut til å være ytterligere skadet. ID: 94600.

5.10 Gjennomgang av kontrollert tap/skade etter dispensasjon

Lokalitetene det er gitt dispensasjon til tiltak i, fordelere seg svært likt mellom regulerte og uregulerte arealer. 8 av 17 A-lokaliteter ligger innen en gjeldende reguleringsplan, ut fra de kildene vi har kunnet undersøke. Det vil si at 9 lokaliteter er registrert som uregulert. Her bør en likevel merke seg at mangelen på oversikt over eldre dispensasjoner utgjør en potensiell feilkilde, jf. avsnitt 5-9.

Som nevnt i avsnitt 5.9.2 er de fire tilfellene av skade på A-lokaliteter skjedd i forbindelse med veiutbygging Austvik-Brandasund. For disse fire lokalitetene har vi ikke klart å finne en reguleringsplan, selv om tiltaket mest sannsynlig har vært regulert. Det finnes ikke info om en evt. reguleringsplan i kommunens kartløsning eller på kommunens nettsider. Vi har valgt å registrere disse lokalitetene som uregulert, men merker oss at dette trolig skyldes mangel på tilgjengelig informasjon.

For to av A-lokalitetene (ID 128029 og 150758) er dispensasjon gitt i forbindelse med forslag til reguleringsplan, som siden ikke er blitt vedtatt eller gått videre med. Lokalitetene er dermed fortsatt uregulert. En lokalitet (ID 66729) er gitt en delvis dispensasjon i forbindelse med reguleringsplan, men ifølge kommunens karttjeneste er lokaliteten uregulert.

For de øvrige to tilfellene er dispensasjon gitt etter annen tiltakshjemmel enn reguleringsplan. I disse tilfellene ble dispensasjon gitt i forbindelse med mindre privat tiltak knyttet til vei (ID 94600), og av hensyn til formidling av arkeologi (ID 66742).

Dispensasjonsvedtakene:

Lokalitetene 25808, 66729, 128029, 150758, er dispensert på diverse vilkår, men foreløpig har ingen ting endring skjedd.

For lokaliteten 66742 ble det gitt tillatelse til fjerning av kleberstein fra avfallsdeponi tilknyttet bruddet på Lykling. Lokaliteten er ikke skadet.

Lokalitetene 88486 og 96151 ble dispensert i forbindelse med boligutbygging i 1999 og senere gravd ut

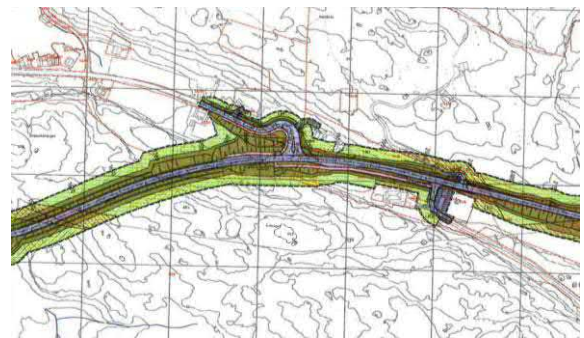
og tiltaket gjennomført i tråd med dispensasjon. Lokalitetene lå fortsatt inne i Askeladden med aktiv vernestatus i 2018.

Lokalitetene 94294, 94295, 94322 og 94324 ble dispensert i 1989 forbindelse med ny vei. ID 94324 er skadet til tross for at det i dispensasjonsvedtaket ble krevd at den ikke skulle berøres av tiltaket.

Lokalitet 94600 ble delvis dispensert i forbindelse med utbedring av vei, men ser ikke ut til å ha blitt påvirket av tiltaket.

Lokalitetene 96447 og 96503 ble friggitt i forbindelse med Trekantsambandet, men er fortsatt intakt.

Lokalitetene 174289, 174290 og 175684 ble dispensert i 2014 i forbindelse med vei. Lokalitetene ble senere gravd ut og tiltaket gjennomført i tråd med dispensasjon. Lokalitetene lå fortsatt inne i Askeladden med aktiv vernestatus i 2018.

Figur 5-7 Reguleringsplan for Fv. 541 Tjong-Løvegapet, vedtatt 05.05.2014. Området hvor lokalitet ID 174289, 174290 og 175684 lå er gravd ut og dispensert.

Figur 5-8 Bilde fra området med lokalitet ID 174290 fra mai 2018, som viser at veien er ferdig utbygget.

6 Konklusjon

Gjennom registreringene og påfølgende analyse har vi behandlet et representativt utvalg av automatisk fredete kulturminnelokaliteter i Bømlo kommune. Fokuset på lokaliteter er nytt i denne runden med kontrollregistreringer. Bruddet i tilnærming gjør at våre analyser ikke er direkte sammenlignbare med tidligere runder med kontrollregistreringer.

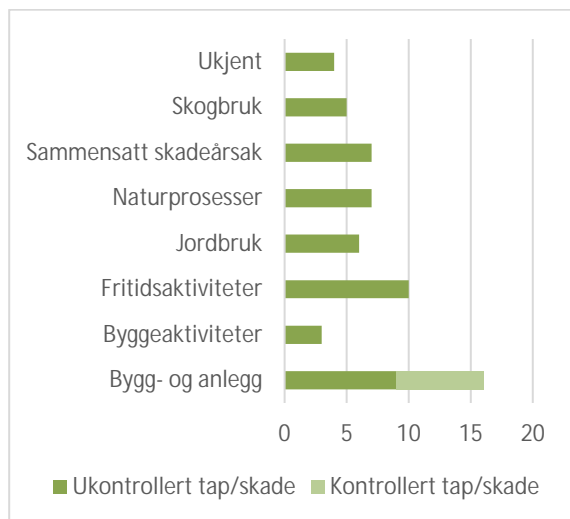
Hovedoppmerksomheten i analysene er lagt på tilstandsending, årsaker til denne, samt variabler som brukes til å si noe om hvilke lokaliteter som utsettes for tap/skade. På bakgrunn av gjennomgangen kan vi trekke ut noen generelle observasjoner knyttet til trusselbilde og effekter av vern.

6.1 Tendenser i trusselbildet

6.1.1 Trusler som følge av menneskelig aktivitet

Trusselbildet er nær knyttet til tilstandsending og skadeårsak. Når vi summerer opp det som er registrert av tap/skade i Bømlo, er det bygg- og anleggsvirksomhet som er den største trusselen.

Tabell 6-1 Hovedårsaker til tap/skade.

Tabell 6-1 viser at utbyggingsprosjekter er den vanligste årsaken til tap/skade, og all tap/skade som

skjer kontrollert etter dispensasjon. Etter fritidsaktiviteter, er bygg- og anleggsvirksomhet er også den viktigste årsaken til ukontrollert tap/skade, fulgt av naturprosesser og jordbruk.

Fritidsaktiviteter er den årsaken som står for flest tilfeller av ukontrollert skade. Flere tilfeller av sammensatt skadeårsak omfatter også fritidsaktiviteter. I dette skiller Bømlo seg ut fra de andre kommunene registrert så langt. Mange av tilfellene er mindre alvorlige skader som skjemming, og skyldes aktiviteter som friluftsliv, lek og hagebruk tett på kulturminnene.

Forholdsvis få tilfeller av tap/skade skyldes jordbruk. Dette kan trolig ses i sammenheng med at jordbruket i Bømlo i foregår på liten skala og i stor grad er basert på husdyrhold.

Kulturminnenes art kan synes å bety noe for trusselbildet. Bosetning-aktivitetsområder er den eneste arten som utsettes for kontrollert tap/skade. Bosetning-aktivitetsområdene ligger i større grad enn de andre hyppig forekommende artene, nærmere dagens bosetning og dermed på arealer der press på utbygging er størst. Trolig betyr lokalisering mer enn selve arten når det gjelder årsak til at denne gruppen kulturminner er mer utsatt for tap/skade som følge av dispensasjon.

Om vi ser vekk i fra tap/skade som skjer etter dispensasjon, skjer fremdeles flest skader på bosetning-aktivitetsområder totalt sett. Derimot er gravfelt den arten som relativt sett blir mest utsatt for tap/skader. Flertallet av gravfeltene ligger i dyrket mark og beitemark. Jordbruk og fritidsaktiviteter er hyppigste årsak til tap/skader på gravfelt. Gravfeltene som ligger i områder for dyrket mark blir oftere skadet enn gravfelt i beitemark.

I Bømlo er synlige kulturminner lett overrepresentert både når det gjelder skade og skjemming. Dette funnet er motsatt av det vi har sett i andre kommuner, hvor ikke-synlige kulturminner er mer utsatt. En årsak kan være at mange synlige kulturminner på Bømlo, som for eksempel gravminner, befinner seg i strandsonen eller tett på bebyggelse, hvor de er særlig utsatt for skade i forbindelse med bl.a. fritidsaktiviteter.

6.1.2 Sårbarhetsområder

Vel så viktig som å se hva som er truslene, er å fokusere på hvor truslene opptrer. På Bømlo er tilfellene av tap og skade geografisk svært spredt, men vi ser at sårbarheten er større i områder tett ved bebyggelse og infrastruktur, særlig veier.

Over halvparten av lokalitetene i Bømlo befinner seg i spredtbygde strøk og jordbruksområder. Ser vi på tap og skade relativt til den totale fordelingen av lokaliteter, er det en klar overrepresentasjon av tap og skade i disse områdene, og en tilsvarende underrepresentasjon i skog og utmark. Vi ser en tydelig tendens til at både andelen tap/skade samt alvorlighetsgrad er større for lokaliteter i spredtbygde områder og dyrket mark, enn i skog og utmark.

Ser vi på den mer differensierte arealinndelingen, er det på areal knyttet til vei at både totalt og relativt sett mest tap/skade skjer. Dette henger sammen med mye veibygging i kommunen de siste tiårene. Tap og skade skjer også med en tydelig overrepresentasjon i områder med dyrket mark i Bømlo. Skog, beitemark og marginale kystområder er derimot underrepresentert hva gjelder tap/skade. Generelt ser vi at områder hvor folk bor og oppholder seg er overrepresentert i statistikken over tap/skade, mens områder som i mindre grad er preget av ferdsel og menneskelig aktivitet er underrepresenterte.

6.1.3 Naturhendelser og klimaendringer

Naturprosesser er en relativt stor årsak til tap/skade i Bømlo, med 7 (12 %) av lokalitetene registrert med denne årsakskategorien. Største årsak er gjengroing innenfor arealkategorien skog/utmark.

Mange steder langs kysten er det et problem at lyngheiene og kystlandskapet gror igjen, som følge av mindre beiting. Endringer i jordbruket fører også til at åpne jordbrukslandskap gror igjen. Dette påvirker kulturminner på Bømlo, hvor særlig gravminner/gravfelt er en utsatt kategori. Lengre vekstsesong kan akselerere gjengroing, men her vil trolig endringer i landbruket bety mer enn klimaendringene totalt sett.

Endringer i klima kan påvirke tap/skade-andelen fremover. Kun ett tilfelle av naturskade skyldtes rotvelt, men med mer ekstremvær kan andelen rotvelt og rotsprenging øke.

Havnivåstigning er en prosess som kan medføre en potensiell trussel for arkeologisk kulturminner langs kysten. Erfaringen fra registreringene er at til tross for at svært mange lokaliteter befinner seg i 100-metersbeltet, er det relativt få av disse som ligger så lavt og nærme sjøen at de står i fare for å bli vesentlig mekanisk påvirket av bølger el. med stormflo. I Bømlo er det likevel allerede enkelte bosetnings-lokaliteter som ligger helt i strandkanten og som allerede er utsatt. Noen lokaliteter, spesielt gravminner, vil i økende grad være i faresonen.

Figur 6-1 Overblikk over boplass fra steinalder. Lokaliteten, som alt ligger i fjæren og utover i sjøen, kan bli sterkt påvirket av havnivåstigning og ekstremvær. ID 25794.

Figur 6-2 Oftest ligger gravminner noe hevet over havet på utspringende nes, el. som her ved Kastevågen. ID 25799.

6.2 Effekter av vern

I overvåkingsprogrammet skal vi se på virkning av ulike former for vern, så vel som trusselbilder. Av former for vern, er det primært virkemidlene i plan- og bygningsloven som er behandlet. I tillegg er skjøtsel og skilting registrert som mulige tiltak som kan styrke vernet.

Det er svært få lokaliteter som er tilrettelagt og/eller skjøttet i Bømlo, og grunnlaget for å generalisere er spinkelt. Tilrettelegging i form av stier, skilting, m.m. ser likevel ut til å ha en negativ effekt. Fire av seks lokaliteter som er tilrettelagt, er også registrert med skade eller skjemming.

Når vi skal se på virkninger av vern, er det først og fremst bruk av hensynssoner vi har fokusert på. I

kommuneplanen til Bømlo er hensynssoner generelt lite brukt, men på grunn av mange hensynssoner i reguleringsplaner er totalt ca. 20 % av lokalitetene i Bømlo omfattet av en hensynssone for kulturminner.

Hensynssoner synes å fungere, og innen hensynssone bevaring av kulturminner/-miljø er det en viss underrepresentasjon av tap/skader på lokaliteter. Hensynssoner med annet formål enn kulturminnevern har tilsynelatende også en begrenset verneeffekt for kulturminner.

Verneeffekten av hensynssonene for kulturminner er ikke sterk. Den relativt svake sammenhengen kan trolig delvis forklares med at mange av kulturminnene med hensynssone ligger i kort avstand til områder regulert til for eksempel bolig eller vei.

Figur 6-3 En gravrøys på Tangen, lengst sør på Spissøy, ligger tett ved et tilrettelagt friområde. I selve tuften er det plantet en stolpe med skilt. Dette, samt oppmuring av steiner, har gjort skade på røysen. ID 35716.

7 Oversikt over tap

Art	Bosetning-aktivitetsområde
Askeladden ID	45768
Gnr/Bnr	59/18
Siste registrering	2008
Planstatus	Uregulert
Arealformål KPA	Spredt boligbebyggelse
Tilstand	Tapt, ulovlig fjernet
Tap/skade årsak	Byggeaktiviteter

Art	Bosetning-aktivitetsområde
Askeladden ID	94325
Gnr/Bnr	154/1
Siste registrering	2005
Planstatus	Uregulert
Arealformål KPA	Spredt boligbebyggelse
Tilstand	Tapt, ulovlig fjernet
Tap/skade årsak	Bygg- og anleggsvirksomhet

Art	Bosetning-aktivitetsområde
Askeladden ID	96418
Gnr/Bnr	25/6
Siste registrering	2005
Planstatus	Detaljregulert
Arealformål KPA	Felles veg/parkering
Tilstand	Tapt, ulovlig fjernet
Tap/skade årsak	Bygg- og anleggsvirksomhet

Art
 Askeladden ID
 Gnr/Bnr
 Siste registrering
 Planstatus
 Arealformål KPA
 Tilstand
 Tap/skade årsak

Bosetning- aktivitetsområde
 174289
 44/5
 2014
 Detaljregulert
 Anna vegareal - grøntareal
 Tapt, dispensasjon
 Bygg og anleggsvirksomhet

Art
 Askeladden ID
 Gnr/Bnr
 Siste registrering
 Planstatus
 Arealformål KPA
 Tilstand
 Tap/skade årsak

Bosetning- aktivitetsområde
 174290
 44/11
 2014
 Detaljregulert
 Anna vegareal - grøntareal
 Tapt, dispensasjon
 Bygg og anleggsvirksomhet

Art
 Askeladden ID
 Gnr/Bnr
 Siste registrering
 Planstatus
 Arealformål KPA
 Tilstand
 Tap/skade årsak

Bosetning- aktivitetsområde
 175684
 44/5
 2014
 Detaljregulert
 Anna vegareal - grøntareal
 Tapt, dispensasjon
 Bygg og anleggsvirksomhet

8 Oversikt over skade

Art	Steinbrudd
Askeladden ID	6716
Gnr/Bnr	6/1
Siste registrering	2008
Planstatus	Uregulert
Arealformål KPA	LNFR
Tilstand	Skjemmet
Tap/skade årsak	Fritidsaktiviteter

Art	Gravminne
Askeladden ID	6722
Gnr/Bnr	102/84
Siste registrering	2008
Planstatus	Regulert
Arealformål KPA	Verneområde kulturminne
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Fritidsaktiviteter

Art	Bosetning-aktivitetsområde
Askeladden ID	16084
Gnr/Bnr	56/12
Siste registrering	2003
Planstatus	Uregulert
Arealformål KPA	Offentlig eller privat tjenesteyting
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Bygg- og anleggsvirksomhet

Art	Gravfelt
Askeladden ID	35706
Gnr/Bnr	102/2
Siste registrering	2008
Planstatus	Detaljregulert
Arealformål KPA	Friluftsområde
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Fritidsaktiviteter

Art	Gravminne
Askeladden ID	35707
Gnr/Bnr	18/5
Siste registrering	2013
Planstatus	Uregulert
Arealformål KPA	LNFR
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Jordbruk

Art	Gravfelt
Askeladden ID	35713
Gnr/Bnr	106/3
Siste registrering	2008
Planstatus	Uregulert
Arealformål KPA	LNFR
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Jordbruk

Art	Gravminne
Askeladden ID	35716
Gnr/Bnr	25/6
Siste registrering	2008
Planstatus	Uregulert
Arealformål KPA	LNFR
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Fritidsaktiviteter

Art	Gravminne
Askeladden ID	45767
Gnr/Bnr	94/4
Siste registrering	2008
Planstatus	Uregulert
Arealformål KPA	Boligbebyggelse
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Jordbruk

Art	Bosetning-aktivitetsområde
Askeladden ID	55454
Gnr/Bnr	6/1
Siste registrering	2008
Planstatus	Uregulert
Arealformål KPA	LNFR
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Fritidsaktiviteter

Art	Kokegroplokalitet
-----	-------------------

Art
 Askeladden ID
 Gnr/Bnr
 Siste registrering
 Planstatus
 Arealformål KPA
 Tilstand
 Tap/skade årsak

Bosetning-aktivitetsområde
 55464
 54/4
 2008
 Detaljregulert
 Jordbruk
 Skjemmet
 S sammensatt skadeårsak

Art
 Askeladden ID
 Gnr/Bnr
 Siste registrering
 Planstatus
 Arealformål KPA
 Tilstand
 Tap/skade årsak

Gravfelt
 55470
 103/1
 2008
 Uregulert
 LNFR
 Skadet
 Ukjent

Art
 Askeladden ID
 Gnr/Bnr
 Siste registrering
 Planstatus
 Arealformål KPA
 Tilstand
 Tap/skade årsak

Gravminne
 55473
 100/6
 2008
 Uregulert
 Boligbebyggelse
 Skjemmet
 Fritidsaktiviteter

Art	Gravfelt
Askeladden ID	55478
Gnr/Bnr	25/6
Siste registrering	2006
Planstatus	Uregulert
Arealformål KPA	LNFR
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Fritidsaktiviteter

Art	Bosetning-aktivitetsområde
Askeladden ID	66719
Gnr/Bnr	46/1
Siste registrering	2008
Planstatus	Uregulert
Arealformål KPA	LNFR
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Sammensatt skadeårsak

Art	Steinbrudd
Askeladden ID	66722
Gnr/Bnr	6/1
Siste registrering	2003
Planstatus	Uregulert
Arealformål KPA	LNFR
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Naturprosesser

Art	Bosetning-aktivitetsområde
Askeladden ID	66727
Gnr/Bnr	53/1
Siste registrering	2008
Planstatus	Detaljregulert
Arealformål KPA	Jordbruk/Skogbruk
Tilstand	Ikke gjenfunnet
Tap/skade årsak	Ukjent

Art	Gravminne
Askeladden ID	66735
Gnr/Bnr	7/1
Siste registrering	2008
Planstatus	Uregulert
Arealformål KPA	LNFR
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Ukjent

Art	Bosetning-aktivitetsområde
Askeladden ID	72829
Gnr/Bnr	46/1
Siste registrering	2008
Planstatus	Uregulert
Arealformål KPA	LNFR
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Sammensatt skadeårsak

Art	Gravminne
Askeladden ID	72839
Gnr/Bnr	103/1
Siste registrering	2008
Planstatus	Uregulert
Arealformål KPA	LNFR
Tilstand	Skjemmet
Tap/skade årsak	Naturprosesser

Art	Gravfelt
Askeladden ID	72840
Gnr/Bnr	104/2
Siste registrering	2008
Planstatus	Uregulert
Arealformål KPA	LNFR
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Jordbruk

Art	Bosetning-aktivitetsområde
Askeladden ID	88486
Gnr/Bnr	86/83
Siste registrering	2005
Planstatus	Detaljregulert
Arealformål KPA	Bustader
Tilstand	Tildekket
Tap/skade årsak	Fritidsaktiviteter

Art	Gravminne
Askeladden ID	89429
Gnr/Bnr	4/54
Siste registrering	2005
Planstatus	Uregulert
Arealformål KPA	Fritidsbebyggelse
Tilstand	Skjemmet
Tap/skade årsak	Naturprosesser

Art	Bosetning-aktivitetsområde
Askeladden ID	94294
Gnr/Bnr	154/11
Siste registrering	2005
Planstatus	Uregulert
Arealformål KPA	LNFR
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Bygg og anleggsvirksomhet

Art	Bosetning-aktivitetsområde
Askeladden ID	94295
Gnr/Bnr	154/1
Siste registrering	2005
Planstatus	Uregulert
Arealformål KPA	Spredt boligbebyggelse
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Bygg og anleggsvirksomhet

Art	Bosetning-aktivitetsområde
Askeladden ID	94322
Gnr/Bnr	154/1
Siste registrering	2005
Planstatus	Uregulert
Arealformål KPA	LNFR
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Bygg og anleggsvirksomhet

Art	Bosetning-aktivitetsområde
Askeladden ID	94324
Gnr/Bnr	154/2
Siste registrering	2005
Planstatus	Uregulert
Arealformål KPA	Spredt boligbebyggelse
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Bygg og anleggsvirksomhet

Art	Bosetning-aktivitetsområde
Askeladden ID	94578
Gnr/Bnr	46/1
Siste registrering	2005
Planstatus	Uregulert
Arealformål KPA	LNFR
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Bygg og anleggsvirksomhet

Art
 Askeladden ID
 Gnr/Bnr
 Siste registrering
 Planstatus
 Arealformål KPA
 Tilstand
 Tap/skade årsak

Bosetning-aktivitetsområde
 96030
 4/8
 2005
 Detaljregulert
 Spesialområde bevaring
 Skjemmet
 S sammensatt skadeårsak

Art
 Askeladden ID
 Gnr/Bnr
 Siste registrering
 Planstatus
 Arealformål KPA
 Tilstand
 Tap/skade årsak

Bosetning-aktivitetsområde
 96151
 86/83
 2008
 Detaljregulert
 Bustader
 Skjemmet
 Fritidsaktiviteter

Art
 Askeladden ID
 Gnr/Bnr
 Siste registrering
 Planstatus
 Arealformål KPA
 Tilstand
 Tap/skade årsak

Bosetning-aktivitetsområde
 96153
 86/9
 2005
 Uregulert
 LNFR
 Skjemmet
 Naturprosesser

Art	Bosetning-aktivitetsområde
Askeladden ID	96223
Gnr/Bnr	84/3
Siste registrering	2005
Planstatus	Uregulert
Arealformål KPA	Spredt boligbebyggelse
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Bygg og anleggsvirksomhet

Art	Bosetning-aktivitetsområde
Askeladden ID	96224
Gnr/Bnr	103/1
Siste registrering	2005
Planstatus	Detaljregulert
Arealformål KPA	Veg/Bolig
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Byggeaktiviteter

Art	Gravminne
Askeladden ID	96307
Gnr/Bnr	21/17
Siste registrering	2005
Planstatus	Detaljregulert
Arealformål KPA	Jordbruk/skogbruk
Tilstand	Ikke gjenfunnet
Tap/skade årsak	Naturprosesser

Art	Bosetning-aktivitetsområde
Askeladden ID	96427
Gnr/Bnr	25/6
Siste registrering	2005
Planstatus	Uregulert
Arealformål KPA	LNFR
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Bygg og anleggsvirksomhet

Art	Bosetning-aktivitetsområde
Askeladden ID	96504
Gnr/Bnr	26/2
Siste registrering	2005
Planstatus	Uregulert
Arealformål KPA	LNFR
Tilstand	Ikke gjenfunnet
Tap/skade årsak	Naturprosesser

Art	Gravminne
Askeladden ID	96510
Gnr/Bnr	25/6
Siste registrering	2005
Planstatus	Detaljregulert
Arealformål KPA	Bevaringsområde
Tilstand	Ikke gjenfunnet
Tap/skade årsak	Ukjent

Art	Bosetning-aktivitetsområde
Askeladden ID	96526
Gnr/Bnr	108/129
Siste registrering	2005
Planstatus	Regulert
Arealformål KPA	Spesialområde kulturelt bevaringsområde
Tilstand	Skjemmet
Tap/skade årsak	Sammensatt skadeårsak

Art	Bosetning-aktivitetsområde
Askeladden ID	96557
Gnr/Bnr	97/4
Siste registrering	2005
Planstatus	Uregulert
Arealformål KPA	Boligbebyggelse
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Jordbruk

Art	Gravminne
Askeladden ID	96558
Gnr/Bnr	152/3
Siste registrering	2005
Planstatus	Uregulert
Arealformål KPA	LNFR
Tilstand	Skjemmet
Tap/skade årsak	Naturprosesser

Art	Bosetning-aktivitetsområde
Askeladden ID	96577
Gnr/Bnr	147/10
Siste registrering	2005
Planstatus	Uregulert
Arealformål KPA	LNRF
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Bygg- og anleggsvirksomhet

Art	Bosetning-aktivitetsområde
Askeladden ID	96592
Gnr/Bnr	149/2
Siste registrering	2005
Planstatus	Uregulert
Arealformål KPA	LNRF
Tilstand	Skjemmet
Tap/skade årsak	Skogbruk

Art	Gravminne
Askeladden ID	96593
Gnr/Bnr	149/2
Siste registrering	2005
Planstatus	Uregulert
Arealformål KPA	LNRF
Tilstand	Skjemmet
Tap/skade årsak	Skogbruk

Art	Bosetning-aktivitetsområde
Askeladden ID	96595
Gnr/Bnr	149/2
Siste registrering	2005
Planstatus	Uregulert
Arealformål KPA	LNRF
Tilstand	Skjemmet
Tap/skade årsak	Skogbruk

Art	Bosetning-aktivitetsområde
Askeladden ID	100592
Gnr/Bnr	11/3
Siste registrering	2006
Planstatus	Uregulert
Arealformål KPA	LNRF
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Bygg- og anleggsvirksomhet

Art	Gravminne
Askeladden ID	111582
Gnr/Bnr	17/205
Siste registrering	2006
Planstatus	Regulert
Arealformål KPA	Spesialområde fornminne
Tilstand	Skjemmet
Tap/skade årsak	Sammensatt skadeårsak

Art	Bosetning-aktivitetsområde
Askeladden ID	117145
Gnr/Bnr	83/2
Siste registrering	2005
Planstatus	Uregulert
Arealformål KPA	LNRF
Tilstand	Skjemmet
Tap/skade årsak	Sammensatt skadeårsak

Art	Bosetning-aktivitetsområde
Askeladden ID	117184
Gnr/Bnr	83/33
Siste registrering	2008
Planstatus	Regulert
Arealformål KPA	Spesialområde bevaring
Tilstand	Skjemmet
Tap/skade årsak	Fritidsaktiviteter

Art	Gravminne
Askeladden ID	135110
Gnr/Bnr	18/23
Siste registrering	2008
Planstatus	Regulert
Arealformål KPA	Spesialområde bevaring
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Fritidsaktiviteter

Art	Bosetning-aktivitetsområde
Askeladden ID	140622
Gnr/Bnr	33/24
Siste registrering	2010
Planstatus	Uregulert
Arealformål KPA	LNRF
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Bygg- og anleggsvirksomhet

Art	Bosetning-aktivitetsområde
Askeladden ID	140623
Gnr/Bnr	32/1
Siste registrering	2010
Planstatus	Uregulert
Arealformål KPA	LNRF
Tilstand	Tildekket
Tap/skade årsak	Jordbruk

Art	Gravminne
Askeladden ID	191539
Gnr/Bnr	81/4
Siste registrering	2007
Planstatus	Uregulert
Arealformål KPA	Boligbebyggelse
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Skogbruk

Art	Bosetning-aktivitetsområde
Askeladden ID	201572
Gnr/Bnr	81/7
Siste registrering	2007
Planstatus	Uregulert
Arealformål KPA	Boligbebyggelse
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Skogbruk

9 Tabell over registrerte kulturminnelokaliteter

Id	Art	Verne- kategori	Tilstandstype oppgitt av RA	Tilstandskategori registrert 2018	Årsak tap/skade
6714	Bosetning-aktivitetsområde	C	Uendret	Uendret	
6715	Gravminne	C	Uendret	Uendret	
6716	Steinbrudd	B	Uendret	Skjemmet	Fritidsaktiviteter
6720	Gravfelt	C	Skadet	Uendret	
6721	Gravminne	C	Skadet	Uendret	
6722	Gravminne	B	Skadet	Skadet	Fritidsaktiviteter
6725	Gravminne	C	-	Intakt	
6726	Gravminne	C	Uendret	Uendret	
6727	Gravminne	C	Skadet	Uendret	
6732	Gravminne	C	Uendret	Uendret	
16082	Gravminne	C	Uendret	Uendret	
16084	Bosetning-aktivitetsområde	C	Skadet	Skadet	Bygg- og an- leggsvirksomhet
16086	Bosetning-aktivitetsområde	C	Uendret	Uendret	
16087	Bosetning-aktivitetsområde	C	Uendret	Uendret	
16091	Gravminne	C	Uendret	Uendret	
16097	Bosetning-aktivitetsområde	C	Uendret	Uendret	
16101	Bautasteinslokaltet	B	Uendret	Uendret	
16102	Gravminne	C	Uendret	Uendret	
25785	Bosetning-aktivitetsområde	C	Uendret	Uendret	
25787	Bosetning-aktivitetsområde	C	Uendret	Uendret	
25791	Bosetning-aktivitetsområde	C	Uendret	Uendret	
25792	Gravminne	C	Uendret	Uendret	
25794	Bosetning-aktivitetsområde	C	Uendret	Uendret	
25799	Gravminne	C	Uendret	Uendret	
25800	Gravfelt	C	Uendret	Uendret	
25801	Gravminne	C	Uendret	Uendret	
25802	Gravminne	B	Uendret	Uendret	
25803	Bosetning-aktivitetsområde	C	Skadet	Uendret	
25804	Gravminne	C	Uendret	Uendret	
25805	Bosetning-aktivitetsområde	B	Uendret	Uendret	
25807	Bosetning-aktivitetsområde	C	Uendret	Uendret	
25808	Bosetning-aktivitetsområde	C	Skadet	Uendret	
25809	Bosetning-aktivitetsområde	C	Uendret	Uendret	

Id	Art	Verne- kategori	Tilstandstype oppgitt av RA	Tilstandskategori registrert 2018	Årsak tap/skade
25810	Gårdsanlegg	C	Uendret	Uendret	
35699	Gravminne	C	Uendret	Uendret	
35700	Bosetning-aktivitetsområde	C	Uendret	Uendret	
35701	Bosetning-aktivitetsområde	C	Uendret	Uendret	
35702	Bosetning-aktivitetsområde	C	Uendret	Uendret	
35706	Gravfelt	B	Uendret	Skadet	Fritidsaktiviteter
35707	Gravminne	C	Skadet	Skadet	Jordbruk
35708	Gravminne	C	Uendret	Uendret	
35713	Gravfelt	C	Skadet	Skadet	Jordbruk
35714	Bosetning-aktivitetsområde	B	Uendret	Uendret	
35715	Bosetning-aktivitetsområde	C	Uendret	Uendret	
35716	Gravminne	B	Uendret	Skadet	Fritidsaktiviteter
35719	Bosetning-aktivitetsområde	C	Uendret	Uendret	
45750	Bosetning-aktivitetsområde	C	Uendret	Uendret	
45752	Gravminne	C	Uendret	Uendret	
45755	Gravminne	C	Uendret	Uendret	
45757	Bosetning-aktivitetsområde	C	Uendret	Uendret	
45761	Bosetning-aktivitetsområde	C	Uendret	Uendret	
45765	Gravminne	C	Uendret	Uendret	
45767	Gravminne	B	Skadet	Skadet	Jordbruk
45768	Bosetning-aktivitetsområde	C	Uendret	Tapt	Byggeaktiviteter
55453	Gravminne	C	Skadet	Uendret	
55454	Bosetning-aktivitetsområde	C	Uendret	Skadet	Fritidsaktiviteter
55455	Bosetning-aktivitetsområde	C	Uendret	Uendret	
55459	Gravfelt	C	Uendret	Uendret	
55460	Bosetning-aktivitetsområde	B	Tildekket	Uendret	
55464	Bosetning-aktivitetsområde	C	Uendret	Skjemmet	Sammensatt skadeårsak
55470	Gravfelt	C	Skadet	Skadet	Ukjent
55471	Gravminne	C	Uendret	Uendret	
55472	Gravminne	C	Uendret	Uendret	
55473	Gravminne	C	Skadet	Skjemmet	Fritidsaktiviteter
55475	Bautasteinslokaltitet	C	Uendret	Uendret	
55476	Gravminne	C	Skadet	Uendret	
55477	Gravminne	B	Uendret	Uendret	

Id	Art	Verne- kategori	Tilstandstype oppgitt av RA	Tilstandskategori registrert 2018	Årsak tap/skade
55478	Gravfelt	B	Uendret	Skadet	Fritidsaktiviteter
60472	Bosetning-aktivitetsområde	C	Uendret	Uendret	
66713	Gravminne	C	Uendret	Uendret	
66715	Bosetning-aktivitetsområde	C	Uendret	Uendret	
66718	Bosetning-aktivitetsområde	C	Uendret	Uendret	
66719	Bosetning-aktivitetsområde	C	Uendret	Skadet	Sammensatt skadeårsak
66720	Bosetning-aktivitetsområde	C	Uendret	Uendret	
66722	Steinbrudd	C	Uendret	Skadet	Naturprosesser
66723	Gravminne	C	Uendret	Skadet	?
66726	Bosetning-aktivitetsområde	B	Uendret	Uendret	
66727	Bosetning-aktivitetsområde	C	Uendret	Ikke gjenfunnet	Ukjent
66729	Bosetning-aktivitetsområde	B	Skadet	Uendret	
66734	Gravminne	C	Uendret	Uendret	
66735	Gravminne	C	Uendret	Skadet	Ukjent
66737	Bosetning-aktivitetsområde	B	Uendret	Uendret	Bygg og anleggs- virksomhet
66738	Gravminne	C	Uendret	Uendret	
66739	Gravminne	C	Uendret	Uendret	
66740	Gravminne	B	Uendret	Uendret	
66741	Gravminne	C	Skadet	Uendret	
66742	Steinbrudd	C	Uendret	Uendret	
66745	Bosetning-aktivitetsområde	C	Uendret	Uendret	
66746	Bosetning-aktivitetsområde	C	Uendret	Uendret	
72827	Gravminne	C	Uendret	Uendret	
72829	Bosetning-aktivitetsområde	B	Skadet	Skadet	Sammensatt skadeårsak
72832	Jernvinneanlegg	C	Uendret	Uendret	
72834	Bosetning-aktivitetsområde	B	Uendret	Uendret	
72837	Bosetning-aktivitetsområde	B	Uendret	Uendret	
72839	Gravminne	C	Uendret	Skjemmet	Naturprosesser
72840	Gravfelt	C	Skadet	Skadet	Jordbruk
72843	Bosetning-aktivitetsområde	C	Uendret	Uendret	
72844	Bosetning-aktivitetsområde	B	Uendret	Uendret	
88486	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Tildekket	Fritidsaktiviteter
89426	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Intakt	
89427	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Uendret	Fritidsaktiviteter

Id	Art	Verne- kategori	Tilstandstype oppgitt av RA	Tilstandskategori registrert 2018	Årsak tap/skade
89429	Gravminne	C	-	Skjemmet	Naturprosesser
90572	Forsvarsanlegg	B	-	Intakt	
90573	Steinbrudd	C	Uendret	Uendret	
94294	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Skadet	Bygg og anleggs- virksomhet
94295	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Skadet	Bygg og anleggs- virksomhet
94322	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Skadet	Bygg og anleggs- virksomhet
94324	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Skadet	Bygg og anleggs- virksomhet
94325	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Tapt, ulovlig fjernet	Bygg og anleggs- virksomhet
94578	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Skadet	Bygg og anleggs- virksomhet
94600	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Intakt	
96028	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Intakt	
96029	Bosetning-aktivitetsområde	B	-	Intakt	
96030	Bosetning-aktivitetsområde	B	-	Skjemmet	Sammensatt ska- deårsak
96151	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Skjemmet	Fritidsaktiviteter
96153	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Skjemmet	Naturprosesser
96160	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Intakt	
96161	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Intakt	
96162	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Intakt	
96223	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Tapt, ulovlig	Bygg og anleggs- virksomhet
96224	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Skadet	Byggeaktiviteter
96225	Bosetning-aktivitetsområde	B	-	Intakt	
96307	Gravminne	C	-	Ikke gjenfunnet	Naturprosesser
96417	Bosetning-aktivitetsområde	B	-	Intakt	
96418	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Tapt, dispensasjon	Bygg og anleggs- virksomhet
96419	Bosetning-aktivitetsområde	B	-	Intakt	
96420	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Intakt	
96421	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Intakt	
96422	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Intakt	
96423	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Intakt	

Id	Art	Verne- kategori	Tilstandstype oppgitt av RA	Tilstandskategori registrert 2018	Årsak tap/skade
96424	Bosetning-aktivitetsområde	B	-	Intakt	
96425	Bosetning-aktivitetsområde	B	-	Intakt	
96426	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Intakt	
96427	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Skadet	Bygg- og an- leggsvirksomhet
96428	Gravfelt	C	-	Intakt	
96447	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Intakt	
96503	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Intakt	
96504	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Ikke gjenfunnet	Naturprosesser
96508	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Intakt	
96510	Gravminne	B	-	Ikke gjenfunnet	Ukjent
96519	Gravminne	C	-	Intakt	
96522	Bosetning-aktivitetsområde	B	-	Intakt	
96523	Bosetning-aktivitetsområde	B	-	Intakt	
96524	Bosetning-aktivitetsområde	B	-	Intakt	
96525	Bosetning-aktivitetsområde	B	-	Intakt	
96526	Bosetning-aktivitetsområde	B	-	Skjemmet	Sammensatt ska- deårsak
96527	Bosetning-aktivitetsområde	B	-	Intakt	
96555	Bosetning-aktivitetsområde	B	-	Intakt	
96556	Bosetning-aktivitetsområde	B	-	Intakt	
96557	Gravminne	B	-	Skadet	Jordbruk
96558	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Skjemmet	Naturprosesser
96559	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Intakt	
96577	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Skadet	Bygg og anleggs- virksomhet
96589	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Intakt	
96590	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Intakt	
96592	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Skjemmet	Skogbruk
96593	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Skjemmet	Skogbruk
96595	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Skjemmet	Skogbruk
96613	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Intakt	
96614	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Intakt	
96615	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Intakt	
96616	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Intakt	
96617	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Intakt	
96618	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Intakt	

Id	Art	Verne- kategori	Tilstandstype oppgitt av RA	Tilstandskategori registrert 2018	Årsak tap/skade
96623	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Intakt	
96624	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Intakt	
96879	Gravminne	C	-	Intakt	
100592	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Skadet	Bygg og anleggs- virksomhet
111580	Bosetning-aktivitetsområde	B	-	Intakt	
111581	Bosetning-aktivitetsområde	B	-	Intakt	
111582	Bosetning-aktivitetsområde	B	-	Skjemmet	Sammensatt ska- deårsak
116346	Ovnslokalitet	C	-	Intakt	
117145	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Skjemmet	Sammensatt ska- deårsak
117146	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Intakt	
117184	Bosetning-aktivitetsområde	B	-	Skjemmet	Ukjent
117495	Bosetning-aktivitetsområde	B	-	Intakt	
117496	Bosetning-aktivitetsområde	B	-	Intakt	
122877	Bosetning-aktivitetsområde	C	Skadet	Uendret	
124224	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Intakt	
127388	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Intakt	
128029	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Intakt	
134765	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Uendret	
135036	Bosetning-aktivitetsområde	C	Intakt	Intakt	
135069	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Intakt	
135110	Bosetning-aktivitetsområde	B	-	Skadet	Byggeaktivitet
136771	Bosetning-aktivitetsområde	C	Skadet	Uendret	
140621	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Intakt	
140622	Kullfremstillingsanlegg	C	-	Skadet	Bygg og anleggs- virksomhet
140623	Dyrkningsspor	C	-	Tildekket	Jordbruk
140675	Bosetning-aktivitetsområde	B	-	Intakt	
140676	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Intakt	
140677	Bosetning-aktivitetsområde	B	-	Intakt	
143633	Gravminne	C	-	Intakt	
150758	Bosetning-aktivitetsområde	B	-	Intakt	
157514	Bosetning-aktivitetsområde	B	-	Intakt	
174289	Bosetning-aktivitetsområde	C	Skadet	Tapt, dispensasjon	Bygg og anleggs- virksomhet

Id	Art	Verne- kategori	Tilstandstype oppgitt av RA	Tilstandskategori registrert 2018	Årsak tap/skade
174290	Bosetning-aktivitetsområde	C	Skadet	Tapt, dispensasjon	Bygg og anleggs- virksomhet
175684	Bosetning-aktivitetsområde	C	Skadet	Tapt, dispensasjon	Bygg og anleggs- virksomhet
180559	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Intakt	
191539	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Skadet	Skogbruk
191544	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Intakt	
201572	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Skadet	Skogbruk
212084	Bosetning-aktivitetsområde	B	-	Intakt	
212085	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Intakt	
212794	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Intakt	
212795	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Intakt	
212796	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Intakt	
212797	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Intakt	
212798	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Intakt	
212799	Bosetning-aktivitetsområde	C	-	Intakt	

10 Kilder

Bømlo kommune: Kommuneplanen sin arealdel 2013 - 2025.

Lov om kulturminner (kulturminneloven) (LOV-1978-06-09-50)

Puschmann, O. Nasjonalt referansesystem for landskap - beskrivelse av Norges 45 landskapsregioner. NIJOS rapport 10/2005

Binns, Kari Støren. 2004: Fortidens minner i dagens landskap, status for automatisk fredete kulturminner i Bømlo kommune, Hordaland, 2003

Sollund, May-Liss Bøe. 2009: Fortidens minner i dagens landskap, status for automatisk fredete kulturminner i Bømlo kommune, Hordaland, 2008

Sollund, May-Liss Bøe. 2014: Fortidens minner i dagens landskap, status for automatisk fredete kulturminner i Bømlo kommune, Hordaland, 2013

11 Vedlegg

Kategorier hentet fra NS 9450:2012, Automatisk fre-
dette arkeologiske kulturminner og skipsfunn – Krav
til registrering av tilstand:

Tilstand

- Intakt
- Forbedret
- Tapt – dispensasjon
- Tapt – ulovlig fjernet
- Tapt – naturhendelse
- Skadet
- Ikke gjenfunnet
- Tildekket
- Omdefinert
- Ukjent
- Uendret

Årsak

- Jordbruk
- Skogbruk
- Byggeaktiviteter
- Bygg- og anleggsvirksomhet, industri og veit-
bygging
- Energiproduksjon
- Skjøtsel
- Sikring
- Fritidsaktiviteter
- Tilrettelegging
- Naturprosesser
- Dyreaktiviteter
- Militær virksomhet
- Oppdrettsvirksomhet
- Sammensatt skadeårsak
- Kriminalitet
- Barmarkskjøring
- Ukjent

Arealkategori

- Byområde (høy grad av utnytting)
- Skog/Utmark
- Spredtbygd/dyrket mark
- Tettbygd/utbyggingsområder
- Fjell/ekstensiv arealutnytting

Arealbruk

- Beitemark
- Boligområde
- Brakkland
- Fjell, vidde, hei
- Dyrket mark, åker (innmark)
- Gjengroingsområde (pioner- eller buskvegeta-
sjon, kratt og ung løvskog)
- Grøntområde, offentlig areal
- Hav, sjø
- Hytteområde
- Innsjø, vassdrag
- Kirkegård
- Marginalområde ved kysten
- Randvegetasjon (udyrtet mark ved dyrket
mark)
- Militær område
- Myr
- Næring, industri, massetak
- Skog
- Skog, produktiv/hogstfelt
- Tun, hage
- Strandsone, elvebredd (område innenfor et
belte på 100 meter)
- Vei, jernbane

